NEMZETI NŐNEVELÉS.

VIII. ÉVFOLYAM. 1887. JANUÁR. I. FÜZET.

HÁZINEVELÉS ÉS LEÁNYAINK JELLEME.

Közmondásossá vált az az állítás, hogy házainkból örökre kivándorolt a rokka és a szövőszék. Megengedem, hogy a gyári ipar kiszorította a házi iparnak emez ősrégi eszközeit, de azért mégis merem állítani, hogy a legfinomabb szövet készítésére való fonókerék és szövőszék kiváltságos helye a háztáj. Azok a fonalszálak, melyekből gyermekeink szokásai, készségei, érzülete és jelleme alakúl, mind egy szálig a család, jobban mondva: a háztáj körében fonódnak és szövődnek. Nagy mesterök az anya, kinek oroszlánrésze van abban, hogy gyermekeink természetének erkölcsi szövete durva vagy finom szálakból, színes vagy színtelen anyagokból alakul-e vagy nem?

És ez a most említett tétel különösen a leánygyermekekre talál. A fiúk természetének — mondhatni — csak alapszínezetét adja meg az anya; az ő jellemök nagyrészt a házon kívül, az iskolaversenyek, a társas élet, az életpálya és a nagyvilágban folytatott küzdelmek közepette alakúl. Ám a leány sorsa e tekintetben nagyon megkötött; szokásainak, készségeinek minden szála az anyai vezetéshez és útmutatáshoz fűződik, s jellemének — hogy úgy szóljak — minden rostja az anya helyes vagy helytelen vezetésének, tapintatának vagy tapintatlanságának, mély érzésének vagy érzésbeli szegénységének a mutatója. A fiú okozhatja a maga szögletességeért és jelleme darabosságáért az életet, pályáját avagy sorsát; de a leány érzület- és jellembeli gazdagságát vagy szegénységét első sorban mindig az anyára vonatkoztatjuk.

Erkölcsi nevelés dolgában természetes kapcsolatban van az anya gyermekeivel; de ez a kapocs legszorosabb az anya és leányai között, mert itt szerepel nagy mértékben az az anyai erős instinktus,

ha úgy tetszik, az a kulcs, melyet a természet adott az anya kezébe, hogy gyermeke szívét vele mindennap kinyissa. Ennek eredménye aztán az a gyöngéd, édes és boldog vonzalom, mely az anyát és leánygyermekeit a legerősebb rokonszenvvel s a legmélyebb szeretettel köti össze.

Ki ne ismerné Rafael «Madonna della sediáját», az anya és gyermeke érzületben való egybeolvadásának ezt a fenséges mintaképét? A természet nem mutathat fel szerencsésebb egyesülést, a világ összes képtárainak nincsen szebb festménye, mint az az egység, mely az anyát és kisdedét a kölcsönös vonzalom elszakadhatatlan lánczával köti össze. Ám a fiú sorsa ezt a szoros kapcsolatot, mely az élet első éveiben őt anyjához fűzte, nagy részt meglazítja vagy felbontja; de a leánynál, ki élete legszebb és — mondhatjuk — legkritikusabb éveiben az anya oldalához van fűzve, ez a bensőségteljes viszony tovább fűződik. A kiváló jellemű anyák fiaik szellemére is rábírják nyomni az egyenesség és nagylelkűség bélyegét. Hiszen közkeletű igazság, hogy a legtöbb nagy embernek nemes jellemű anyja volt; annál inkább meg kell látszani a mély és tiszta erkölcsi behatásoknak a leányok magaviseletén, minthogy ők életök legfogékonyabb részében e behatások alatt állanak.

Mintha hallanám az ellenvető megjegyzést, hogy ha az anyák leghatalmasabb nevelő eszköze az erkölcsi erő: mire való akkor a rendszeres iskolázás, s a magas értelmi míveltség? Hiszen gyakran a legegyszerűbb és legkevésbé tanult anyák derekabb gyermekeket nevelnek, mint azok, kiknek értelmi míveltségök ezrekbe került. Ámde, ha igaz az, hogy a jellemépítés a nevelés legmagasabb feladatai közé tartozik, lehetetlen azt állítani, hogy ezt, a mély belátást és rendkívüli tapintatot igénylő munkát, tudatlan és üres elmével jobban elvégezhetni, mint tanult észszel.

I. A hajadonkor.

Különösen értékes az anya nevelése leányának abban a korában, mely a gyermekkorból az ifjú korba való átmenetelt alkotja. Ezt bátran nevezhetnők az *ügyetlenség* korának is, midőn a leány tele van határozatlan alakú önérzettel és ismeretlen tartalmú vágyak-

kal és gondolatokkal, melyeknek miatta — mondhatni — magamagának a titka. Innen származik félénksége, ügyetlensége. Ezen az átmeneti fokon szülemlő erkölcsi érzete tapintatos bánásmódot és gyöngéd ápolást kiván. Magára hagyva beteges, szeszélyes és különczködő lehetne. Ez az az idő, midőn a jellem alapjait biztosan lerakhatni, s ha e munkát az anya és környezete el nem vállalja, gondatlansága leánya életére végzetessé válhatik. Sok jóravaló nő élete szenvedett hajótörést a miatt, mert nem volt senki, ki őt ifjú kora legválságosabb éveiben helyesen érezni, komolyan gondolkodni tanította volna.

Mellőzzük ezuttal azt az értelmi eszközt, mely a leányok küzködő és vágyakkal teljes önérzetének egyik orvossága t. i. a lélektan és erkölcstan alapos tanulmányát; s mutassunk rá pár vonásban azokra a gyakorlati eszközökre, melyeknek alkalmazása az anya hatalmában áll.

Az akarat-elhatározás gyakorlására a hajadonnak a mindennapi élet nagyon becses alkalmakat nyújt, melyekben anyja tanácsait és azokat az elveket, melyeket az elméleti művekből az iskolában tanult, okszerűen alkalmazhatja. Pl. ruhára lévén szükség, anyjával együtt a boltba megy, nézi ezt a kelmét meg amazt is, most ez, majd amaz tetszik, s utoljára kétségbeesve kéri anyját, hogy válasszon. Ha ilyenkor az anya magára veszi a szerepet, választása később sok elégedetlenségnek és szemrehányásnak lehet a kútfeje; ellenben, ha leányát rászorítja az önmaga számára való elhatározásra, *minden ily alkalom iskolája lesz* az önállóságra való szoktatásnak. Mielőtt a boltba megy, számot kell vetni magával, hogy körülbelül minő kelmét fog ruhának választani, hogy egyfelől illő és megfelelő legyen azokra az alkalmakra, melyeken viselni fogja, és hogy másfelől összhangzó legyen egyéb ruháival, úgy, hogy a boltba léptekor nem csak a kereskedőnek ad eligazító körülírást, hanem ő maga is a nem neki való kelmére rögtön rámondja a *nemet*, a neki valóra pedig az *igent*. Ítélete az előzetes megfontolás alapján hamar kész, s a mi több, akarata azonnal közbelép a végleges eldöntéssel, s aztán többé nincs helye az utólagos bánkodásnak, hogy miért is választotta ezt, s miért nem vette amazt?

De más következményei is vannak ennek a határozatlanságnak.

Alig van az életnek nagyobb nyüge és az időnek oktalanabb pazarlása, mint a minőt a kapkodó és tétovázó ítéletű nőknél találunk. Órákat vesztegetnek arra, a mit nehány percz alatt elintézhetnének. Ily esetekben az anya figyelemhiánya átszáll leányára. Sajátszerű, hogy gyakran. különben erélyes jellemű anyáknak vannak ily tétovázó természetű leányaik annálfogva, mert ők minden komoly és nem komoly ügyet úgy rendeznek, hogy leányaiknak csak egy pár pillanatnyi idejök jut a beleszólásra, a mi elhatározásra édes kevés, de a tétovázó kapkodásra épen elég. Ebből keletkeznek az apró csalódások és azok a kellemetlenségek, melyek gyakori ismétlődésökkel lehangolják és reménytelenné tehetik a felnőtt leányok életét.

Az anya feladata hajadon leánya irányában rendkívül kényes; most csak mint szövetségese és meghittje lehet neki hasznára. A háttérben kell maradnia és lemondania arról, hogy az önkormányzás gyeplőjét leánya kezéből kivegye. Lesve-lesi az alkalmakat, hogy biztató szavával vagy tekintetével új meg új ügyességekben való haladásra serkentse. A tévedésekkel szemben elnéző lesz, mert eszébe veszi, hogy azok rendesen abból a gyöngeségből erednek, melyet erősíteni épen az ő feladata.

És hiba fölfedezése esetén sem fogja az anya megszégyéníteni leányát, sőt az arczán tükröződő levertséggel érezteti, hogy a hiba fölött érzett búban leányával osztozik. Mert hiszen mi a gyökere a hibának? Az, hogy leánya nem érzi eléggé az igazság szentségét, vagy szerfölött fél annak következményétől, vagy a mi fő, nem becsüli azt eléggé. Az is megtörténik, hogy leánya a szándékos hazugság útjára téved, midőn azzal védekezik, hogy ő *nem* mondta ezt, vagy amazt; hogy *nem* írta ezt, vagy azt a levelet; hogy a kérdéses időben ezzel vagy azzal foglalkozott stb. Ily esetekben az anya gyöngéden bánjék vele, mert leányát többé nem lehet úgy büntetni, mint kis gyermeket; leányának nem szülői kegyét kell elvesztenie, hanem önmaga előtt megszégyenülnie; egy szóval most ő saját lelkiismerete előtt áll vagy esik

De másfelől ily esetekben épen nem szabad a hajadont önmagára hagyni, azzal a rá nézve reménytelen érzettel, hogy számára többé nincs mit tenni. Jusson eszébe az anyának, hogy leánya lelkiismerete és értelme még mindig éretlen, s akarata gyönge. Hadd segítse őszinte oktatásával az igazság belátására; hadd mutassa fel neki a tényeket a magok valóságában, s láttassa be vele, hogy minden kimondott szavunk tényekre szól, s hogy ennélfogva beszédünkben is kötelesek vagyunk igazak lenni. Sohase nyiljék meg ajkunk, hogy olyat mondjunk, a mi nem igaz, mert még *a másokat tévútra vezető tréfa is hazugság.* És ez a szabály nemcsak barátainkkal hanem mindenkivel szemben kötelező, a kivel csak szót váltunk.

Ennek az eljárásnak az a végtelen haszna lesz, hogy a hajadont saját tapasztalatai tanítják meg, hogy az az igazi és egyetlen morál, mely az élet minden körülményei közt alkalmazható. Mindenki tudja, vagy legalább mondja, hogy az észt a megfontolás és a tapasztalás míveli, honnan tehát, hogy a legtöbb anya mégis gyermekeit tapasztalaton való okulás helyett kész reflexiókkal tartja? E reflexiók, vagy mondjuk kész sablonok rendkívül türelmesek és rugalmasak; rendszerint megfér velök egy sereg konvenczionális hazugság, vagy legszelidebben szólva, az őszinteség hiányának egy nagy adaga. A hogylétéről aggódva tudakozódó anyának leánya akárhányszor azt mondja: «semmi bajom, jól vagyok,» holott nagy főfájásban szenved; «egy percz alatt megteszem,» holott tudja, hogy csak egy jó félóra mulva kerülhet rá a sor. Mindez esetekben hebehurgyán beszél, s nem tartja szükségesnek igazán megfontolni vagy meglatolni szavait. És ezek csak első tekintetre kicsinységek, mert az ily meggondolatlan és nem őszinte szavak az igazság érzetét eltompítják és a konvenczionalis hazugság útcsinálói.

Ily szoktatás és megszokás távolról sem alkalmas az igaz jellemalakítására.

Ellenben úgy szoktassa az anya leányát, hogy az megbizzék benne, mint őszinte barátnőjében. Higyjen neki mindég, s adjon alkalmat, hogy legyen bátorsága az igazat kimondani; hadd szokja meg leánya azt a nyiltszivűséget, melylyel tartozunk azok iránt, kik-

nek körében élünk; szokja meg azt a szavabevehetőségét, mely nagy és kis dolgokban egyiránt az igaz jellem ismertetője.

II. Szabadság és felelősségérzet.

Egy másik fölötte fontos feladata az anyának leányát *szabadság- és felelősségérzetre* nevelni. Ha a hajadonnak tökéletes nővé kell lennie, okvetetlenül szükséges, hogy a szabadság legyen jelleme kiegészítője. Nem a szabadosság, hanem a szabadság, melynek felhasználásáért az anya mindig felelősségre vonhatja. «Miért nem látják őszintén be az emberek — ugymond Mm. Rémusat — hogy a nevelés czélja, s egyszersmind leghathatósabb eszköze a szabadság jó használata? Ha fontos dolog a tapasztalatot siettetni, azt hiszik elérhetjük azzal, hogyha az életet annyira szabályozzuk, hogy egy hajadon leány élete, 15 vagy 18 évig, az anyai akarat legapróbb részletekbe menő befolyása alatt álljon? Ha minden csak parancsolatra történik, a kötelesség — úgy szólva — az ész tudta nélkül teljesedik, a mikor aztán magaviseletünknek ránk nézve jóformán semmi értéke.»

Hadd ossza be a hajadon tetszése, belátása szerint a maga idejét, csak tudjon beszámolni annak felhasználásával; hadd válassza maga az olvasmányait, csak tudja, hogy mit választott; hadd válassza maga a barátnőit, csak adja tudtára anyja, hogy minő elvek szerint válassza; és vállalja magára egy részét a háztartási kötelességeknek, hogy igen sok szabad ideje ne maradjon.

Legyen a hajadonnak egy kis zsebpénze is, melyből apró kiadásait fedezze, s melyből esetleg nem csak apró élvezetekre, hanem, kellő megtakarítás mellett, valamicskét, jótékony czélokra is juttathasson. Ezt a zsebpénzt később az anya annyira is szaporíthatja, hogy leányának abból ruházatra is teljék, hogy a pénzzel bánnitudást, és az okszerű gazdálkodást gyakorlatilag megtanulja. Ez azért is szükséges, hogy, a főbb szükségletei kielégítése után meggazdálkodott összegből, fordítson valamit a szükölködők javára is, s idejekorán élvezze azt az örömet, mely a humánus jócselekedettel jár.

Van egy más fontossága is a felelősségnek, melyre szükséges a hajadont idejekorán rászoktatni, és ez: «*az egészség gondozása*».

Lehetetlen megtanulni elég korán, hogy a jó egészség nemcsak áldás, hanem *kötelesség*; hogy föl kell használnunk az egészségünk edzésére rendelkezésre álló eszközöket, s a mennyiben ezt nem tesszük, magunk ellen vétkezünk. Az egészség törvényeit eléadó valamely kis könyvecskéből megtanulhatja a hygienia sarkalatos elveit: a gyakori fürdés szükségességét, a naponta szabadon való mozgást; az evésben és alvásban való mértékletességet; a hálószoba szellőztetését; a rendes, de nem túlságos fejbeli munka szükségességét; a helytelen vágyak és illetlen gondolatok határozott elfojtását: mint az «ép testben ép lélek» elvének elengedhetetlen föltételeit.

S valóban mindnyájan többé-kevésbbé felelősek vagyunk, hogy létünket, ily módon, a lehetőleg kellemessé tegyük. A mely leány igen sokat, vagy nem neki valókat eszik, és annak miatta májbajok támadják meg; a mely leány órákat, sőt félnapokat eltölt egy-egy regény olvasásával, szemének, agyvelejének, s egész idegrendszerének ártalmára: az az öngyilkossággal egy természetű bűnt követ el. Kivált ifjú korunkban mindnyájan hajlandók vagyunk számba nem venni egészség tekintetében való felelősségünket, s azt gondolni, hogy tetszésünk szerint rendelkezhetünk egészségünkkel; de valóban a természet törvényei semmit sem büntetnek meg kérlelhetlenebbül, mint a hygienia alapelvei elhanyagolását vagy megsértését.

Ezekhez a most mondottakhoz járul a hajadon felelőssége látogatással, levelezéssel vagy egyébként tanusított figyelemmel fentartani az ismerősökkel és barátnőkkel a jó viszonyt, a mi egy kis iskola a mindenki iránt való szivélyes érzület ápolására.

III. Magaviselet.

A jól nevelt hajadon magaviselete a legkülönbözőbb körülmények között is olyan, mely míveltségre vall. E részben is áll az az elv, hogy sokkal több baj ered a meggondolatlanságból, mint a szívtelenségből. Az anya alkalmat fog találni, hogy leányát figyelmeztesse az óvatosság, hallgatni-tudás, önmagán-uralkodás, és mások iránt való figyelem kötelességére. Talán a legáltalánosabb szabálya lehetne magaviseletének az, hogy a mit nem illik idegen látogató teremben tenni, minden oly magaviselet otthon is illetlen.

Az utczán, a szinházban, a boltban, szóval minden nyilvános helyen, a hol megjelen, a hajadonnak külön szerepe van, melyet gondosan számon kell tartani. Nem illik nyitott szájjal, bámuló szemekkel s ide-oda forgatott fejjel járni-kelnie. Ha valahol, itt érvényes az a tétel: «noblesse oblige». A hajadoni méltóság szerény tekintetet, nyugodt arczot, halk hangot és a bámulat, öröm és érdeklődés kifejezésében mérsékletet kiván, mert ezeknek számba nem vételével feltünést kelthetne utczán vagy bármely közhelyen, azaz a járókelőket arra késztetné, hogy másodszor is rá nézzenek. Igaz, hogy kivéve a gyermekeket, nyilvános helyen semmi sem oly érdekes látvány, mint egy felnőtt hajadon; de épen azért, mert így magában is figyelemre méltó, nem szabad a figyelmet mintegy készakarva felhívnia.

A járó-kelő közönségnek kétségkivül joga van arra, hogy a körében megjelenő hajadon nemes, de nem visszataszító magatartással udvarias, sőt tiszteletteljes hangot és modort használjon mindenkivel szemben, legyen az, ruházatáról ítélve, munkás vagy uri ember. Tartsa eszébe azt a mondást, melylyel Bonaparte Napoleon a szénnel terhelt kocsival szembe jövő asszonyságot kitérésre bírta: «Asszonyom! tisztelje azt a terhet».

A hajadon szűzies magatartásához tartozik ruházata is, melyben a házon kivül megjelenik, s mely mindig annak a tiszteletnek legyen a kifejezője, melylyel mind magának, mind másoknak tartozik. E részben a tapintatot és a helyes útmutatást kitől szerezhetné a hajadon, ha nem az anyától?

Hogyan viselje magát a társaságban? kezdő leányra nézve rendkivüli fontosságú kérdés. — E tárgyról tömérdeket irtak, de alapelve egy dióhéjban elférne. A mely leánynyal anyja megértette, hogy minő tisztelettel tartozik önmagának és másoknak, az bizonynyal a társaságban sem fog helytelenül föllépni. Azzal a meggyőződéssel lép be bármely terembe, hogy igényelheti minden ott lévő egyénnek figyelmét és tiszteletét; e tudatban könnyedén mozog, bizodalmasan beszélget, s nyugodt modorával önuralmat tanusít azokkal szemben is, kik társadalmilag fölötte állanak.

S hogyan vezetheti rá az anya leányát az öntiszteletre? Ugy-e,

hogy szemébe mondja neki, hogy ő ügyes, csinos, bájos s ezért mindenki bámulatát megérdemli? Ha így jár el, ezzel leányát könnyen önhitté teszi. Nem így; hanem azokat az okokat kell elébe adni, hogy ő nő, hogy vendég, hogy idegen, hogy barátnő stb., melyek mindmegannyi elvitathatlan czímek mindazoknak udvarias figyelmére, kikkel a társaságban találkozik.

IV. Élvezet és kötelesség.

Az előbbieknél nem kevésbé fontos kérdés a hajadon leányoknak, iskolázásuk bevégzése után való foglalkozása. Két versenytárs igyekszik vetélkedve elfoglalni idejöket és érdeklődésöket: az élvezet és kötelesség. Kérdés, hogy minő rész jusson egyiknek, s minő a másiknak? A jószívű szülők, kik úgy találják, hogy leányuk jó szívvel megjelen minden hangversenyen, bálban és pikniken: hagyják a kötelesség kivánalmait és előtérbe állítják a mulékony élvezeteket. «Szegény gyermek (úgy mondanak), hadd örvendjen, hiszen úgy sem soká tart ifjúsága. Mi is voltunk valamikor ifjak, hadd örvendjen tehát a míg teheti. Ha az élvezetektől visszatartjuk, annál jobban fog érettök esengeni; ellenben ha most kiveszi belőlük részét, annál nyugalmasabb életet fog később folytatni».

Ámde ez a kérdés nagyon komoly megfontolást érdemel, legkivált azért, mert a leány eddigi nevelésének összes eredménye forog a koczkán. A fentebbi elvek értelmében szintúgy meglehetett volna engedni azt is, hogy kis korától fogva folyvást játszszék, mint a hogy most megengedik, hogy szakadatlanúl mulasson. Hiszen neveléséből nem az a kis földrajz, meg természettan, meg franczianyelv a nyeremény; ám ezeket nem sokára elfelejti, de fődolog, hogy gondosan megőrizze e tanulmányok árán szerzett értelmi készségeit. Mert épen ezekben az értelmi erőkben és készségekben, a kitartó erőfeszítésben, az értelmi és erkölcsi munkabirásban áll a főnyereség. Ha már e nehezen szerzett készségeket használat hiányában elparlagosodni engedi, ép annyit tesz, mintha azok sohasem öltöttek volna benne alakot. Ily formán egy 10—12 évi munka árán nyert alapot egy-két év alatt csődbe lehet juttatni. Ime ez az oka annak, hogy sok leány, ki

különben «jó nevelés»-ben részesült, nem olvas egyebet regénynél; hogy nem kellemes társalgó; s hogy édeskevés erkölcsi erőfeszítésre alkalmas.

S ha egyszer az az alap elveszett, azt újból csak rendszeres munka árán lehetne megszerezni, csakhogy ebben a korban már nehezebb dolog készségeket szerezni és erélyt kifejtenie, mint a gyermekkorban. Aztán az élvezetek iránt való ízlés folyton-folyvást növekedik, mondhatni organizálódik, s háttérbe szorítja az esti olvasmányok kedvelését, a házi zenében, a kisebb testvérekkel folytatott játékban, szóval az otthon ezer apró időtöltéseiben régebben talált élvezeteket.

Nem utolsó hátránya ennek az élvezethajhászásnak az a baj is, hogy megvakítja a hajadont az élvezet természetére és feltételeire nézve. A tiszta és igaz öröm önmagától kinálkozik; úton-útfélen könnyen rábukkanhatni: de azt a keresett és űzve-űzött élvezetet nehezen érhetni utól.

Mit mondjunk ezzel szemben az oly szülőkről, kik az ellenkező úton járva leányaiknak azt rendelik, hogy otthon maradjanak és anyjoknak segítsenek? «*Ők* sem nyargaltak élvezetek után, leányaik se tegyék azt; ifjú korukban a házi kötelességet végezték, hasonlóan végezzék leányaik is, mert a sok járásból-kelésből semmi jó sem származik.»

Ámde az éremnek más oldala is van; az ily szülők fontolják meg, hogy az ifjú vállra nem lehet öreg fejet tenni; hogy az ifjú mindig vidám, legyen az macska, bárány avagy leány, s hogy a mi az idősebbeknél megfontolt élvezethajhászat, az a leányoknál természetökből lépten-nyomon fel-felbuzogó adomány. Rájok nézve az időtöltések azért élvezetesek, mert alkalmat adnak hasonlókorú társaikkal találkozni és örvendezni. Prosperonak nem volt elég Miranda. Az egy tollazatú madarak csoportokban repülnek: az ifjak az ifjakhoz társulnak.

Fődolog a kellő határvonalt bölcsen meghúzni. Mind a két szélsőség ártalmas. Legyenek a leánynak határozott kötelességei, melyeket csak ritka kivételképen lehessen az élvezetek miatt elodázni; legyen szabályozva, hogy egy héten egyszer vagy kétszer mehessen

ki, hogy bizonyos napokon az esték az otthon örömeinek legyenek szánva, a délelőttök pedig a rendes foglalkozások és kötelességek betöltésére.

V.

Az elmondottakból kitetszik, hogy a leánynevelés legfontosabb korszaka épen arra az időre esik, melyet nálunk a hajadonok, az iskolázás bevégzése után jobbára a szórakozásra, időtöltésekre, a társaskörökben való megjelenésre használnak; holott épen e lenne legalkalmasabb idő a rendszeres munka és kötelesség iránt való érzék kifejtésére. Legtöbb háztájban az anya arra törekszik, hogy leányai ez idő alatt sajátítsák el a társadalmi állásukhoz illő azt a modort, melyet a világ «uriasnak», előkelőnek tart. Ebből önként következik, hogy a figyelmet inkább arra irányozzák, hogy gyermekeik miknek *látszódjanak*, mintsem, hogy *mikké legyenek*. E miatt történik, hogy jellem-nevelés dolgában házainkból igen gyakran vérszegényen kerülnek ki leányaink. S még a társasélet tekintetében legközönségesebb lemondási szabályokat sem szivesen tartják meg. Kivált társadalmunk jobb köréből korlátlan önzéssel eltelve kerülnek ki a leányok. Szobájok, butoraik, ruháik; aztán élvezeteik, barátnőik, képzeletök szerint mind-mind csak érettök vannak. A ház és a háznép többi része nem számít.

Minő másképen lehetne a dolog, ha a szülők komoly gondot fordítanának gyermekeik erkölcsi érzete nevelésére, s a munkára és kötelességteljesítésre való praktikus szoktatásra. Ámde ez tervszerűséget és nagy utánjárást kiván a szülők részéről, s legkivált az anya részéről, a ki a maga példájával, útmutatásával egy hónap alatt is többet tehet leánya jövőjeért, mint a szabályoknak és rendszerré font szóknak évekig való emlegetésével. Az anya oldala mellett vérévé vált munkásság és kötelesség szoros szemmel tartása megóvja az ifjú nőt az előítéletektől, csillapítja szenvedélyét, mérsékli vágyait, tisztítja ízlését, emeli érzületét s irányozza törekvéseit.

Nem is feszegetem azt az érdekes fejezetét Mason művének, melyben azt tárgyalja, hogy mennyire emeli a leányok értékét a háznál valamely specziális munkakörben való jártasság és az abban való foglalkozás, mely egészen tőle függ s a mely neki nem csak

tiszteletet hoz, hanem jövedelmet is hajt. Ennek a fejtegetésével könnyen a túlzásba menés vádját vonhatnám magamra. Az ily speciális foglalkozásra mindenek fölött két oly kellék szükséges, melyeknek hijával vagyunk, s melyekkel Mason * hazája és nemzete méltán dicsekszik: szakiskolák, s továbbá oly társadalom, melynek vagyonos osztálya is szíve szerint kedveli a munkát. Ez osztály leányai 18 éves korukban keresik fel azokat a fényes kollegiumokat (Girton College, Queen's College, Newnham Hall, Somerset Hall stb.), melyekben három-négy évi tanfolyamot végeznek, hogy a férfiakéval egy színvonalú magas míveltségre tegyenek szert. E részben mi még félig-meddig Ázsiában vagyunk. Nekünk tehát kétszeresen kell arra törekednünk, a mit Carlyle úgy fejezett ki, hogy «a nőnemet a léhaság, gyermekesség és szellemi gyöngeség kötelékeiből megszabadítva, az erkölcsi érték és igaz nőiesség színvonalára emeljük.»

* A leánynevelésnek újabb időben egész irodalma keletkezett. Azonban sajátszerű, hogy legtöbb író a leánynevelésnek épen e legfontosabb szakaszán rendszerint nehány frázissal átsiklik, holott épen e pont felől kellenének tiszta és tapasztalaton nyugvó elvek. E részben igen becses mű jelent meg közelebbről Londonban Miss *Charlotte Mason*-tól «*Home Education*» czímmel, mely nőknek tartott felolvasás-sorozatot foglal magában. Mutatóul jónak láttam e derék műből a hajadon neveléséről szóló fejtegetéseket, egész szabad feldolgozásban, e folyóirat olvasóival megismertetni. (A mű Kegan Paul, Trench & Co. czég kiadása, XI+277 lap. Ára 3½ shilling.)

(Kolozsvár.) Felméri Lajos.

A SOPRONI MAGY. KIR. ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNY-ISKOLA.

Hazai oktatásügyünknek 1868-ik évi újjászületése előtt is igen élénken nyilatkozott már Sopron városában azon szükségérzet, hogy a népiskolát végzett leányifjúság tovább képzésére nagyobb gond fordíttassék. A gazdagabb szülők úgy akartak e hiányon segíteni, hogy leányaik számára egyesült erővel magániskolát tartottak fen, melyben gyakran csak 8—10 növendék hallgatta néhány tanár magánoktatásait. Ámde a tovább képzés áldásában így csak a legvagyonosabb szülők leányai részesülhettek; a többség abból ki volt zárva.

Az 1871. év elején a városi iskolai bizottság oly tanintézet felállítását sürgette, mely a városi polgárságnak a nőnevelésre vonatkozó méltányos igényeit rang-, vallás- és nyelvi különbség nélkül kielégíthesse, egyszersmind ily iskola létesítését a városi közgyűlésnek figyelmébe ajánlá. Ugyanazon év április havában az iskolabizottság javaslata határozattá lőn s miután az oktatási czél megállapíttatott s a szükséges előmunkálatok megtörténtek, a városi felsőbb leányiskola még az 1871. év október 1-én két osztálylyal megnyilt. Az intézet vezetőjének *Rietz Józsefhivatott meg, kivel együtt a tanári testület tíz tagból állott. Tanerőkül jobbára a helybeli állami reáliskola és az evang. liczeum tanári karainak tagjai kérettek fel.

Nemsokára bebizonyult, hogy az intézet hivatva van rendeltetési czélját tágabb körben is érvényesíteni. Nemcsak a helyi lakosság ragadta meg az alkalmat, hogy leányait magasabb műveltségi fokra emelje, hanem megyénkből, sőt távolabb vidékről is mind többen látogatták az iskolát. Már Sopronnak földrajzi fekvésénél fogva is felette

kivánatos volt, hogy a nőnevelésre a lehető legnagyobb gond fordíttassék. Valóban nehéz feladata volt és van most is az intézetnek.

Elsőben is azon régi, de mély gyökeret vert előítéletet kelle eloszlatnia, hogy csak a külföldi nőnevelő intézetek felelnek meg czéljoknak s csak ezek életrevalók; másrészt pedig a tanári kar sikeres működése által a közönség bizalmát kellett kiérdemelnie s ama előítélettel szemben azt a meggyőződést általánosítania, hogy hazai intézeteink miben sem állanak alantabb színvonalon a külföldieknél, sőt részben felülmulják azokat. A külföldi intézetek ugyanis családi,nemzeti életünktől idegen szellemben működnek és a hazaszeretetet, ha nem is irtják ki végképen, de bizonyára nagy mértékben csökkentik s közönyt csepegtetnek az ifjú szivekbe a nemzeti élet legszentebb érdekei iránt. A külföldi száműzetésében idegenné vált leányka visszatérvén hazájába maga is idegennek érzi magát, nehezére esik a külföldi szokásokkal szakítani és a hazai körökhöz simulni, s a hamis zománczczal megrakott gyermek-leány elcsenevész, akár a díszes karácsonyfa, melyet gyökereitől megfosztottak. Elfeledve a hazai nyelvet, szokást és gondolkodásmódot, idegenül élnek a hazai élet közepette, érdek nélkül, a nemzet nagy kérdései, a haza legszentebb érdekei iránt.

A soproni felsőbb leányiskola nem csekély érdeme, hogy a külföld nőnevelési ügye iránt táplált előszeretetet nagy mértékben meggyengítette; a teljes bizalmat azonban csak azóta nyerhette meg, mióta az osztályok száma annyira szaporodott, hogy a növendékek 16-ik életévökig tervszerű, czélirányos s mégsem költséges oktatásban részesülhetnek.

Az iskola fejlődését nagyban előmozdította Trefort Ágost vall. és közokt. m. k. miniszter urnak magas látogatása az 1874. év október 13-án, a mely után az intézetet évi 2000 frtnyi államsegélyben részesíteni kegyeskedett, s ez által a csak nem rég megnyitott 3-ik osztály fentartását biztosította. Egyidejűleg a magas miniszterium határozatai értelmében az iskolának végleges szervezése lőn kivánatossá, mi az 1875—6. tanév kezdetén meg is történt. A városi közgyűlés a maga kebeléből önálló városi iskolabizottságot választott, mely működését már 1875. jul. 21-én megkezdte. E bizottság az

intézet eddigi vezetőjének helyébe — ki az iskola igazgatásáról önként lemondott s azóta javadalmainak épségben tartása mellett mint rendes tanár az intézetnél működik — *Jausz Györgyöt* hivta meg igazgatónak, kit 1875. október 1-én hivatalába igtatott. Ugyancsak ekkor vétetett fel a tantervbe a női kézimunka is mint kötelező tantárgy, melynek tanítására végleges minőségben külön tanítónőt hivott meg a bizottság. Az iskolai törvény értelmében az idevaló hitközségek felkérettek, hogy a vallásukhoz tartozó felsőbb leányiskolai növendékek hitoktatásáról gondoskodjanak, mely kivánalomnak mindegyik felekezet meg is felelt.

Az egész évi tandíj 20 frt volt; ezenkívül minden növendék még 1 frtot fizetett az ifjúsági könyvtárra; a nem kötelező franczia nyelvoktatásért, melyet a tanulók többsége hallgatott, 1—1 frt járt havonta. A növendékeknek körülbelül 10%-a szegénység miatt tandíjmentességet élvezett.

Az intézet helyiségei magánházban voltak, melyben tetemes bérért 3 osztályszoba, 1 tanácskozási szoba és 1 szertár állt rendelkezésre.

Az iskola anyagi viszonyaiban való tájékoztatás végett kiemeljük, hogy az 1877—8. tanévi költségvetés összes bevételként 3220 frtot, összes kiadásként pedig 5515 frtot mutat fel. Ez utóbbiból levonván a tandíj s állami segély czímén nyert bevételt, a 2295 frtnyi kiadási többletet Sopron városa fedezte.

A tanulók száma a városi felsőbb leányiskola első 5 évében 32—56. a másik 5 évében pedig 63—85 között váltakozott.

Ily állapotban maradt az intézet egészen az 1881. év beköszöntéséig. Ugyanis ez év ápr. 5-én a nagym. vall. és közokt. m. k. miniszterium s a városi hatóság megkezdték az előleges tárgyalásokat az iskolának a magas kormány által eszközlendő bővítése és átvétele czéljából. E tárgyalásokat az u. a. évi jul. 13-án kelt átadási, illetőleg átvevési szerződés fejezte be. Ennek alapján az intézet megszünt városi iskola lenni s egészen az állam kezébe ment át, de Sopron városa az intézet költségeinek fedezéséhez évenként 3000 forinttal hozzájárul.

Az ügyek ily szerencsés kifejlésével az iskola azon kellemes

helyzetben volt, hogy az új tanévet már új helyiségben és négy osztálylyal nyithatta meg. Az eddig fenállott három osztály ugyanis magas miniszteri rendelet alapján egy negyedikkel bővült oly képen, hogy azokhoz alúlról egy új osztály járult. A városi felsőbb leányiskola valamennyi rendes tanára — az átvevési szerződés alapján — a m. k. állami felsőbb leányiskolánál is alkalmazásban maradt, azaz az intézettel együtt átvétettek. Azonban az osztályok szaporítása a tanerők szaporítását is szükségessé tette, miért is a magas miniszterium két tanárral és egy tanítónővel nagyobbította a tanári testületet.

Azóta, hogy az állam az intézetet átvette, a tanulók száma 75—90 között váltakozott; a jelen tanévben öt osztályban 105 növendék van, az oktatást pedig három hittanárral együtt tizennégy tanerő végzi.

A soproni m. k. áll. felsőbb leányiskola 1885—6. tanévi értesítője ép oly beható, mint érdekes monografiát nyújt az intézet nagyszerű új épületéről, mely f. é. szept. 15-én adatott át rendeltetésének. Jausz György igazgató tanulságos épületleirásának értékét nagyban emelik a hozzá csatolt rajzok és képek, melyeket Bründl Odön rajztanár tervezett. Hogy e folyóirat t. olvasóival a nevezett intézetet megismertessük, közöljük az épület homlok- és alaprajzát s a kalauzolásban Jausz igazgató urnak adjuk át szót.

Leányiskolánk új épületét a Deáktéren — e palotát, mely mint a leánynevelés egyik temploma páratlanúl áll hazánkban, sőt külföldön sem számíthat sok versenytársra — Trefort Ágoston vall. és közokt. miniszter úr áldozatkészségének köszönjük.

Már azóta, hogy a közoktatásügyi magas miniszterium 1881-ben intézetünket átvette, ismételten felmerült egy új iskolahelyiség építésének kérdése. Tekintettel arra, hogy az iskolának bérházakban való elhelyezése hosszabb időre tarthatatlannak mutatkozott, a mennyiben egyrészt nem akadt elég tágas bérház, másrészt a meglévő lakások világítási viszonyai sehogysem feleltek meg az egészségügyi követelményeknek: a magas miniszterium Szabó Károlynak, megyénk fáradhatatlanúl tevékeny tanfelügyelőjének kezdeményezésére különös figyelmére méltatta az iskolaépületnek függőben levő kérdését.

Midőn azután 1884. április 17-én intézetünk ama kitüntetésben részesült, hogy Gönczy Pál miniszteri tanácsos úr ő méltósága meglátogatta, e látogatás kiváltkép azért történt, hogy az építkezés ügyét a megvalósításhoz közelebb vigye s valóban a kérdés megoldása nyomban új és örvendetes stádiumba lépett. Miután az alkalmas hely iránt mindenfelé tájékozódó lépések történtek, utoljára Gönczy miniszteri tanácsos úr arra határozta el magát, hogy az építkezési telek színhelyéül a városnak alig egy évtized óta megnagyobbított külteke, a Deák-tér választassék, melyen az építkező hajlam néhány év alatt váratlan és sohasem sejtett arányokat öltött. Gönczy P. miniszt. tanácsos úr ismert erélyének köszönhetjük, hogy a magas miniszterium még ugyanazon év tavaszi hónapjaiban megszerezte a telket. Az adásvevési szerződés szerint az egész építkezési telek 1034 négyszögölnyi nagyságban 16274 o. é. forintért ment át az állam birtokába.

Időközben immár annyira haladván az ügy, hogy az építkezés részleteivel is lehetett foglalkozni, a magas miniszterium intézkedése folytán a tervrajzok is munkába vétettek, még pedig Hausmann Alajos budapesti építész és ismert szaktekintély által. A magas miniszterium a tervrajzokat elfogadván lehetségessé vált a pályázat kiirása, melynek határideje mult évi junius 6-ára tétetett.

Ha a megkötött szerződések által feltüntetett összes kiadásokhoz, 129,447 frt és 67 krhoz számítjuk az iskolaépület telkének árául szereplő 16274 frtot, akkor az építkezésnek előirányzott összes költsége 145,721 frt és 67 krra rúg.

Ha már most összehasonlítjuk a közoktatásügyi magas miniszterium által kibocsátott hozzávetőleges építkezési költségelőirányzatot, mely csupán 130425 frt és 10 kr erejéig emelkedik, akkor kétségtelenül 15,296 frtnyi túlkiadás mutatkozik, másfelül azonban, ha a telkek árát levonjuk, akkor az oly kedvező szerződések az államnak 977 frt és 43 krnyi megtakarítást biztosítanak.

Mielőtt az alaprajzok fonalán az épület helyiségeit végigjárnók, legyen szabad elébb azon kettős czélról megemlékeznünk, melynek szolgálatára az épület hivatva van.

Az épület czélja első sorban *iskolai*, még pedig az, hogy ösz-

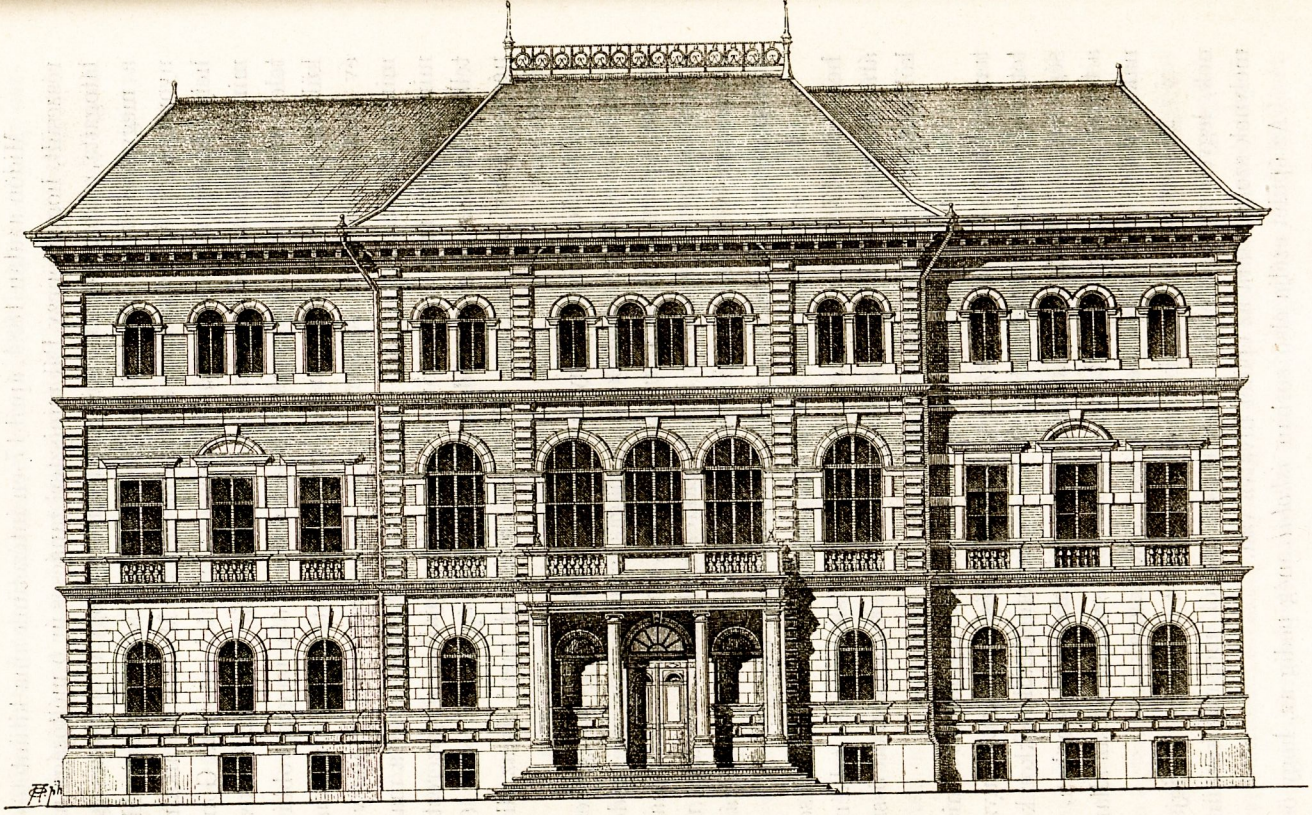

Bründl Ödön tanár rajza után.

A SOPRONI ÁLL. FELSŐBB LEÁNYISKOLA FŐHOMLOKZATA.

A SOPRONI ÁLL. FELSŐBB LEÁNYISKOLA HELYSZÍNRAJZA.

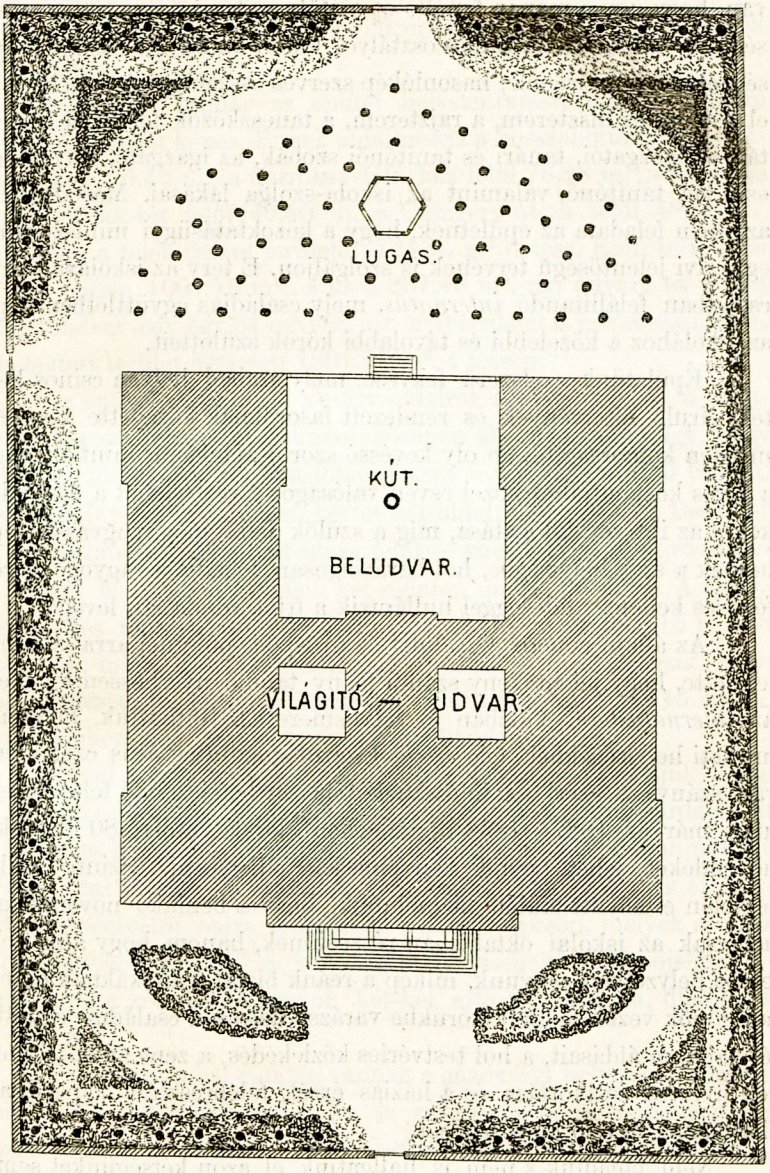

A—C = Hosszabbított Erzsébet-utcza.
A—B = Csengery-utcza.
C—D = Deák-tér.
B—D = Sztrokay-féle ház és kert.

szes iskolai szervezetünknek szolgáljon; ugyanazért gondoskodva van, hogy úgy a manap fenálló öt osztály, valamint az esetleg szükségessé válható párhuzamos osztályok külön-külön álló osztály helyiséggel rendelkezzenek; hasonlókép szerves összefüggésben helyezvék el a zene- és díszterem, a rajzterem, a taneszközök terme, a könyvtár, az igazgatói, tanári és tanítónői szobák, az igazgató, igazgatónő és a két tanítónő, valamint az iskola-szolga lakásai. Másodsorban azonban feladata az épületnek, hogy a közoktatásügyi miniszterium egy elvi jelentőségű tervének is szolgáljon. E terv az iskolával kapcsolatban felállítandó *internatus*, mely családias együttlétben fűzze az iskolához a közelebbi és távolabbi körök szülötteit.

Épületünk czélszerű fekvése, mely szabad helyen csinos kertek, viruló ültetvények és rendezett fasoroknak közepette távol áll minden komorságtól, ép oly kevéssé szorul ajánlásra, mint az, hogy a város központjához közel esvén valóságos élvezet lehet a növendékekre az intézet látogatása, míg a szülők lelki megnyugvással léphetnek a szép helyiségbe, hol barátságosan fogadja a ragyogó verőfény és kellemes üdeséggel hullámzik a friss, romlatlan levegő.

Az állam gondos figyelmét az új iskolaépületnél arra is kiterjesztette, hogy jelentékeny számú leány tanuló nyerhessen felvételt az *internátusban*. Valóban jó lelkiismerettel állíthatjuk, hogy az intézeti helyiségeknek fele része kizárólag az internátus czéljainak van szánva s azért az intézetnek teljesen befejezendő felszerelése után már az 1887—1888-ik tanévben előreláthatólag 80 benlakó növendéket lehet majd kényelmesen elhelyezni. Szinte szükségtelen e helyütt külön kiemelnünk, hogy a benlakó növendékek nemcsak az iskolai oktatásban részesülnek, hanem, hogy ama kellemes helyzetben vagyunk, mikép a reánk bizott leánykáknak derék nevelőnők vezetése alatt körükbe varázsolhatjuk a családias együttlét zajtalan áldásait, a hol testvéries közlekedés, a zene ápolása, idegen nyelvek gyakorlása és a házias érzék felébresztése képezik az oktatásnak nevelő kiegészítését.

Nem tagadjuk s nem is hallgatjuk el azon kétségünket sem, hogy a fentemlített jelentékeny számot a benlakó leánykák egyelőre el nem érik; de ez nem zavarhat meg bennünket, kivált ha fonto-

lóra vesszük, hogy oly pompás emlékszerű épületnek létesítésénél, a minő a mi új iskolánk, a közeljövő viszonyai nem lehettek irányadók.

Tekintsük immár az épület helyszínrajzát, mely majdnem teljes négyszöget képez. Ennek oldalhossza a hosszabbított Erzsébet-utcza felől 76.42 m., a Sztrokay-féle ház felől 76.28 m.; szélessége pedig a Deák-tér felől 49.40 m., a Csengery-utcza felől 48.26 m., úgy, hogy a telek összes területe 3724.45 m^2.-t tesz. Ezen területből be van építve 1001.76 m^2., s ha a 237.48 m^2.-nyi udvart és a két világítóudvar (egy-egy 31 m^2.) 62 m^2.-nyit erületét is hozzá számítjuk, a beépített terület összesen 1301.24 m^2.-t teszen.

Az épület tehát mind a négy oldalról egészen szabad, a tulajdonát képező teleknek csaknem közepén áll, még pedig úgy, hogy a bejárat főtengelye, tehát a főhomlokzat is északkelet felé tekint. Az egész intézet körül fekvő kertet két oldalról — az élénk Deák-tér és a hosszabbított Erzsébet-utcza felől — szilárd falon nyugvó rácsozat zárja be, melyet a másik két oldalon magas fal pótol. A Deák-téri kerítés rácsajtajától a főhomlokzat risalit-kövezetéig 15 m.-nyi kert van, míg a két olkalszárny 1.30 m.-rel beljebb fekszik. A főhomlokzatnak a Deák-téri kerítéstől való távolsága tehát 16.20 m., mi az előkert szélességének is meglehetősen megfelel.

Végül a kegyes olvasót az intézet helyiségein vezetjük végig.

A kerítés vasrácsajtaján s az előkertnek keramit-járdáján át a főbejárat lépcsőihez érünk, melyek a korinthusi oszlopokon nyugvó erkély által befedve, a lépcsőház főbejáratához vezetnek. Az előcsarnok főtengelyétől balra felmenvén nehány lépcsőn, melyek a tágas lépcsőházba vezetnek, a souterrain helyiségek fölépcsőjéhez jutunk, míg a két oldalszárnyon két-két ajtó az udvarba, illetőleg a kertbe visz.

A souterrain bal oldalán vannak a gazdasági helyiségek: mosó-, mángorló- és vasaló-konyha, fa- és szénraktárak; a tornaterem s a torna eszközök szertára; ehhez csatlakozik az iskolaszolga lakása, úgyszintén egy pinczeür, majd a szolgálók helyisége, a nagy konyha a mellékszobákkal s végül a nagy étterem a benlakó növendékek és tanítónők számára.

A földszint két oldala nagyobbára magánlakás; nevezetesen itt van az igazgatónak s az internátus vezetőjének lakása, az igazgatói iroda s a portás szobája, végül a benlakók számára két nappali szoba s a rajzterem.

Az első emelet majdnem kizárólag iskolai czéloknak szolgál. A kellő középet a nagyszerű díszterem foglalja el öt ablakával, melyeknek középsője az erkélyre vezet. Az oldalszárnyak végén levő termek a különféle gyűjtemények számára tartatnak fen; itt van továbbá hét osztályterem, könyvtári (tanácskozmányi) szoba, tanári szoba és egy terem a felügyeletet végző tanítónők számára. Az osztályok butorzata részint kétüléses asztalokból, részint Gönczy-Feiwel-féle kétüléses igazítható iskolapadokból áll, mig a rajzterem számára külön rajzasztalok készültek.

A második emelet a benlakás czéljaira fordíttatott. Főtermeit a két tágas háló szoba a közben fekvő mosó- és fürdőszobákkal és két beteg szoba képezik. Ezekhez csatlakozik két tanítónő két szobája.

Az egész intézet 63 helyiséggel rendelkezik.

Az építkezés tartamára vonatkozólag megjegyezzük végre, hogy a földmunkálatok 1885. jul. 15-én kezdődtek. Az építkezés ezután oly gyorsan haladt, hogy már ugyanazon év okt. 3-án a főhomlokzatfalba egy a tanári testület által aláírt emlékirat 153 darab különféle pénzéremmel együtt az összeforrasztott óntartóban befalazható volt s az épület nov. 28-án tető alá került. A tető befedése 1886. márcz. 20-án végeztetett be. A gázvezetéket még csak 1886. őszén fejezték be, de az épület már ugyanazon év szeptember 15-én adatott át ünnepélyesen a kir. tanfelügyelő és igazgató részéről rendeltetése czéljának.»

(Sopron.)

* * *

NÉPOKTATÁSUNK ÁLLAPOTA.*

(1884—85.)

Mint az előbbi években tettük, úgy most is megismertetjük olvasóinkkal a fentirt nagyérdekű jelentésnek legfontosabb adatait. E jelentés, mely a mult év vége felé 366 negyedrét lapon tétetett közzé öt szakaszra oszlik. Az első szakasz, az egésznek több mint egy negyede, a népoktatásról szól; a következők a középiskolákról, a felsőbb tanintézetekről, a szakiskolákról s az emberbaráti és közművelődési intézetekről adnak tudósítást. A népiskolákról szóló adatok az 1884/5-diki isk. évről valók, az egyéb intézetekről szólók az 1885/6-diki évről. Minket különösen az 1. szakasz érdekel s jórészt csak ennek adataira fogunk szorítkozni ismertetésünkben.

I.

Mindenekelőtt kitűnik a jelentésből, hogy a népiskolákra vonatkozó adatok gyűjtésében több üdvös, az előbbi eljárást szigorúbbá tevő intézkedés lépett életbe, így pl. a tankötelesek és iskolába járók összeírását, s a tantermek minőségének megállapítását illetőleg. Várható tehát, hogy a jövő évek adatai már mind jobban megközelítik a dolgok valódi állását.

Népiskoláink összes száma (ide értve az elemi-, felső nép-, polgári- és felsőbb leányiskolákat, ellenben nem számítva ide a tanító- és tanítónőképző intézeteket) 1885-ben 16,305-öt tett, tehát egy év alatt 100-al szaporodott. Mindemellett még mindig 300 oly község van hazánkban, melyekben egyáltalában nincs népiskola. E községek a bihari hegység vidékén, az északkeleti Kárpátokra föl-

* A vallás- és közoktatásügyi miniszternek a közoktatás állapotáról szóló XV. jelentése nyomán.

nyúló megyékben s a karinthiai Alpok beágazásait magukban foglaló Vas- és Zalamegyékben esnek, melyekben, mint «apró házcsoportokban szerte szórva fekvő, legtöbbnyire gyér népességű s vallási többféleség által is gyöngített szegény községekben az iskolatartás sehogy sem bír állandóságra vergődni.» A jelentés kimondja, hogy e bajon csak állami iskolák felállításával lehet segíteni, mely azonban az államnak mintegy ötnegyed milliónyi átmeneti s 200,000 frtra menő állandó kiadást okozna. — Az iskolák *jellege* szerint *állami isk.* volt 611 (évi szaporodás 104); *községi* 1856 (évi szaporodás 12); *felekezeti* 13,639 (évi apadás 12); *magán* és *egyleti* iskola 199. — *Fokozat* szerint *elemi* iskolánk volt 16,082 (évi szaporodás 82); *felső népiskolánk,* melyek közé számítja a jelentés a felsőbb leányiskolákat is, *79, polgári iskolánk* 144; emez 8-czal, amaz 3-mal több, mint a megelőző évben.

A mi ez iskoláink *tanítási nyelvét* illeti, a magyar nyelvű iskolák száma még most sem érte el az összes szám felét: mintegy 49 és fél százalék arányt mutat ez csak, bár az arányszám az utóbbi évben mintegy fél százalékkal emelkedett. Vegyes, tehát magyar és más hazai nyelvű iskoláink száma 17-, teljesen nem magyar nyelvű iskoláinké 33 százalékot tett. Ezen 5,424 teljesen nem magyar nyelvü iskolának mintegy 43 százalékában eleget tettek a magyar nyelv kötelező tanításának, a többiben nem. Ezzel párhuzamban említendő fel, hogy összes tanítóink 17 százalékára, vagyis 2837 tanítóra a magyar nyelv tanítását elrendelő törvény végrehajtása szempontjából még most sem lehet számítani. Ezen állapotok javítására a közoktatási kormány ujabban szigorú intézkedéseket tett, s többek között elrendelte, hogy semmisnek tekintendő minden oly tanítónak megválasztása, «a ki az 1882. évi junius hó 30-tól kezdve tanítói oklevelet nyert, daczára, hogy a magyar nyelvet annyira el nem sajátította, hogy azt népiskolákban taníthassa».

Tényleg *iskolába járt* 1885-ben a tankötelesek 80 százaléka: egy százalékkal több, mint az előző évben. A 6—12 évesek, tehát a mindennapi iskolára kötelesek csoportjából feljárt majdnem 86%, s így itt már csaknem elértük a nyugat-európai kulturállamok színvonalát, a hol ezen korcsoportból 90% jár fel az iskolába. Azonban a

13—15 évesek ismétlő iskolázása még mindig lanyhán megy, a menynyiben ezeknek csak 64 és fél %-a látogatta az iskolát. «E részben a népiskolai összes hatóságoknak még nagyon, de nagyon sok tenni valójuk van.» — Érdekes adatokat nyerünk, ha a különböző anyanyelvű iskolások számát az ország különböző anyanyelvű lakosainak számával összevetjük. Kitünik ebből, hogy az iskolába járó gyermekek közt az országos átlagon fölül a németek 12, a tótok 10, a magyarok 7, a horvátok, illetőleg a nyugoti megyék vendjei 4%-nyi *többlettel*, ellenben a szerbek 2, a ruthénok 6, a románok 33%-nyi *veszteséggel* jártak iskolába.

Az *iskolai mulasztások* nem igen fogynak. A községek lanyhán bánnak el a mulasztások megbírságolásával. Dicsérettel említi föl a jelentés Pestmegyét, hol a községi előljárók, érzékeny pénzbírság terhe alatt, minden hó végével elszámolni tartoznak az e fajta bírságpénzeket; továbbá Maros-Tordamegyét, hol a törvényhatósági bizottság oly intézkedést tett, hogy az 50 kros bírság lefizetésére képtelen szülékkel a bírság összeg erejéig közmunkát végeztet, s a napszám felét az isk. pénztárnak, másik felét pedig a napszámot végző szülőnek fizetteti ki, s ezzel a minimumra csökkentette az indokolatlan mulasztási esetek számát.

A tanulóknak *könyvekkel* és *tanszerekkel* való ellátásáról szólva, erősen kikél a jelentés a *kézikönyvekkel elkövetett túlzások* ellen. Megrójja a nagyon divatba jött tankönyvgyártást, s azt, hogy tanítóink egy része minden egyes tantárgy számára külön kézikönyvet ád a népiskolai tanuló kezébe. Kiemeli, hogy a népiskola tantárgyai nem pusztán a tudást, mint czélt, hanem a növendékek értelmi és *vallás-erkölcsi* nevelését előmozdító eszközök. Helyteleníti, hogy a népiskolai tanítóság nagy része *csak* tanítani akar, a gyermekeket túlterhelve, túlmegy a megengedett határon s voltaképen sokat markol, de keveset fog. Ismételve sürgeti a rokontermészetű tantárgyaknak egymást támogató, egymást kiegészítő, konczentrikus tanítását s azt, hogy a tanítók csak azon tárgyakból adjanak a tanuló kezébe tankönyvet, a melyeknek könyvből tanítása mulhatatlanul szükséges. Ilyenek az olvasó-, számtani gyakorló- és történelmi kisebb kézikönyvek.

Az itt tárgyalt népoktatási intézetekben volt 1885-ben összesen 23,457 *tanító*. Évi szaporodás: 299. Ezen adat szerint tehát *Magyarországon minden 586-ik lakos népiskolai tanító*. A tanítókról szólva, meleg hangon ad a miniszter úr kifejezést annak, hogy mennyire szívén viseli a tanítóknak mind anyagi, mind szellemi érdekeit.

«Kiváló gondot fordítok, úgymond, egyfelől a tanítójelöltek szakképzésére és a szolgálatban álló tanítóság műveltségének emelésére; másfelől azon vagyok, hogy a *tanítók anyagi helyzete* ne csak *javuljon*, hanem hogy az a javadalom, mely számukra állomásaikkal kapcsolatban megállapíttatott, a törvényhatósági és községi közigazgatás esetleges hozzájárulásával is pontosan behajtassék; továbbá, hogy úgy a saját jövőjük, mint családtagjaiké az adott viszonyokhoz mérten biztosíttassék.» Fölemlíti ezután a tanító- és tanítónőképző intézetek 3 évi tanfolyamának 4 évre kibővítését s így folytatja: «E törekvésem czélja határozottan a tanítóság magasabb fokú általános és szakkészültsége volt, s nem ok nélkül, a mennyiben a népművelődés színvonalának az eddiginél gyorsabb emelkedése mellett csak az által lehet a tanító hatását és tekintélyét emelni; csak az által lehet számára a kellő erkölcsi befolyást és megillető tiszteletet biztosítani, ha neki magának megadatik a kellő tudományos műveltség és tanítói gyakorlat.»

A *népiskolák fentartási költsége* egy év alatt fél millióval emelkedett, úgy hogy 1885-ben 13 és fél millió forint adatott ki a népoktatás szükségeire.

A *tanítóképző intézetek* számában változás nem történt: összes számuk 70 volt. Kiemeli a jelentés, hogy néhány felekezeti ilynemű intézetünk sem a szervezetet, sem a tanítás végczélját tekintve nem áll egy színvonalon az államiakkal. Képző intézeteink egy része tehát még sok javítást kíván. A 70 intézet között ugyanis csak 53 foglalkozott kizárólag tanítóképzéssel, míg a többi 17, névszerint: 5 r. katholikus, valamely zárdai elemi iskolának mintegy kapcsolatát képezte, továbbá 2 görög keleti jellegű a papnöveldével és a 10 ág. evang. képző intézet egy része a középiskolával, másrésze a theologiai intézettel annyira szerves összefüggésben állott, hogy ez inté-

zeteket voltaképen nem is lehet tanítóképző intézetekül tekinteni. Ez utóbbiaknak önálló gyakorló-iskoláik sem voltak.

Nem hagyhatjuk itt említés nélkül a jelentésnek azon részét, mely az ujabban fölkarolt *ipar- és kereskedelmi szakoktatásról* szól. Előre bocsátva, hogy a polgári iskolák szervezetébe beillesztett ipari és kereskedelmi szakoktatás, mint a jelentés mondja, szép fejlődésnek örvend, az ipari és kereskedelmi külön szakiskolákról kell itt pár sorban megemlékeznünk. Iparunk fejlődése és kereskedelmünk megmagyarosítása kiváló életkérdéseink közé tartozik, örömmel kell tehát szemlélnünk az e czélból megindított mozgalmakat. Az 1884. ipartörvény elrendelte, hogy az ismétlő iskolázásra köteles iparos tanulók jövendőbeli hivatásuknak megfelelő tanoncziskolákban nyerjenek oktatást. 1885-ben már 198 községben állott fen ilynemű tanfolyam, melyben 36,000 tanuló oktattatott. — Az iparra való magasabb kiképzést *66 ipari tanműhely* mozdította elő, melyek nagyobbrészt felső nép- és polgári iskolákkal voltak összeköttetésben. Ezek fölött áll ismét a budapesti középipariskola és a technologiai iparmuzeum. Volt továbbá az országban 1885-ben 32 *kereskedőtanonez-szakiskola* 1944 tanulóval és 17 *kereskedelmi középiskola*, melyekben 1506 ifjú nyert elméleti szakképzést a kereskedelmi pályára.

Az emberbaráti intézetek között a *siketnémák oktatásában* látunk uj mozgalmakat. Minthogy a váczi, s az izraelita siketnémák budapesti országos intézete aránylag csak nagyon csekély számát fogadhatta be e szegény gyermekeknek: újabban társadalmi téren történtek üdvös lépések a siketnémák oktatása érdekében. Igy Temesvárott és Aradon 1885-ben siketnéma-iskolák keletkeztek, s újabban Szegeden Szabó Mihály képezdei tanár kezdte meg a siketnémák oktatását.

II.

A következőkben különösen a *nőnevelésre* vonatkozó adatokat emeljük ki.

A föntebb említett 16,305 népiskola között kizárólag *leánygyermekek* számára való volt 1885-ben 1221; évi szaporodás: 24. Fiúiskola volt 1037; évi gyarapodás: 16. A többi vegyes iskola volt

mintegy 86% arányban; e mellett a leányiskolák aránya mintegy 7% s a fiúiskoláké mintegy mintegy 6%. A kétnemű ifjúságnak elkülönített iskolázásáról azt mondja a jelentés, hogy napjainkban sem az államböleselet, sem a szaktudomány nem döntötte el, hogy ez elkülönzés a jellemfejlődés s a közmorál szempontjából okvetetlenül szükséges-e. «Tapasztalati igazság, hogy a hivatásának teljes odaadással élő s jól fegyelmezett iskolában egyáltalában nem találják károsnak a gyermekek vegyesen nevelését.» A jelentés tehát nem is ebből a szempontból, hanem azért tünteti föl évről-évre az elkülönzés haladását, hogy kitűnjék, mily mértékben halad a kétnemű gyermekek élethivatásának figyelembe vétele a társadalomban, s mily mértékben foganatosítják az iskolafentartók a törvény rendelkezését. — A föntebb jelzett 79 felső népiskola között kizárólag *leányiskola* volt 58, kizárólag fiú iskola 20. A 144 polgári iskola közül kizárólag *leányiskola* volt 73, fiúiskola 71.

Mielőtt a jelentés a kétnemű tankötelesek iskolába járásának arányáról szólna, ismételten hangsúlyozza, hogy mily nagy fontosságot tulajdonít a közoktatási kormány a leánynevelésnek. Kimondja, hogy a leányok iskoláztatásának aránya s a leánygyermekek nevelésével foglalkozó iskolák gondozása, a társadalmi élet helyes irányú fejlődésének hévmérője gyanánt tekinthető. Kimondja, hogy ámbár e nézet, mint mindenütt, úgy nálunk is csak lassan válik meggyőződéssé: mindamellett a haladás e téren nálunk már el nem vitatható; mit kétségtelenül bizonyít azon tény, hogy 16 év óta 144% arányban, vagyis 499-ről 1221-re szaporodott leányiskoláink száma.

A mi már az *iskolások számarányát* illeti, előre kell bocsátanunk, hogy míg az 1880-ik összeírás a leány-, addig az 1884-ik a fiútankötelesek számát találta, egymáshoz hasonlítva, nagyobbnak. A jelentés ez ingadozást az összeírások pontatlanságának tulajdonítja. Iskolába járt 1885-ben 856,461 leány, fiú azonban 979,998. S a különböző számviszonyok összevetéséből az tűnik ki, hogy 1884. óta a tényleg iskolába járó fiúk aránya meghaladja növekedésében a leányokét. S ha külön veszszük az iskolába járók korosztályait, azt látjuk, hogy a 6—12 évesek csoportjában 1000 tanköteles közül csak

827 leány járt iskolába, fiú ellenben 889; a 13—15 évesek csoportjában a leányok aránya még kedvezőtlenebb, mert itt 1000 közül csak 590 leány látogatta az ismétlő iskolát a 703 fiúval szemben. Itt tehát még mindig sok a teendő, hogy a régi balvéleményen a modern nézet győzedelmeskedjék!

Összeveti még e szakaszban a jelentés a *magániskolákba* járó fiú- és leánynövendékek arányát, s ebből az tűnik ki, hogy magánjellegű elemi iskolákba a mintegy 23%-ot tevő fiúkkal szemben a leányok 77% arányában járnak. Fiú jár ugyanis 1130, leány 3810. Ebből aztán kétféle következtetést von le; egyiket azt, hogy oly helyeken, hol a magán iskolák fenállhatnak, vagy a nyilvános népiskolák nem felelnek meg a szülők várakozásának, vagy a szülők egy része még ma is többre becsüli a magánoktatást; másikat azt, hogy *előbb-utóbb a benlakással kapcsolatos leányiskolák szervezésére is gondolnunk kell.*

A *felső népiskolák* nagyobb része, mint láttuk, leányok számára való. Ez iskolák népessége általában igen csekély; 58 felső népiskolába összesen járt 2747 leány. Szaporodás tehát az előző évtől fogva (ha a növendékek számát az iskolák számával elosztjuk), semmi. Még rosszabb lesz ez iskolák látogatásának aránya, ha számukból levonjuk az állami 7 felsőbb leányiskolát 824 növendékével; ekkor kitűnik, hogy egy felső népiskolára csak mintegy 37 leánynövendék esik.

Az *állami felsőbb leányiskolákba*, számszerint 7-be, 824 növendék járt; ezek közül 373 esik a budapestire. Különben az ilynemű vidéki iskolák látogatóinak száma is emelkedik, a mit egyrészt, a fejlődő iskoláknál, a tanfolyamok szaporodásának, másrészt ez iskolák népszerűsége terjedésének lehet tulajdonítani.

A *polgári leányiskolák* száma egy év alatt 2-vel (71-ről 73-ra) s növendékeik száma 611-gyel növekedett. Ilynemű iskolába járt 1885-ben 6836 leány a 7352 fiúval szemben.

A *tanítóképző intézetekbe* járt és az isk. évet 1884/5-ben bevégezte 986 leány- és 2412 férfi növendék. Összevetve e számokat az előző évet végzőkéivel, kitűnik, hogy egy év alatt a férfi-növendékek száma 229-czel, ellenben a leányoké csupán 5-tel apadt. —

1884/5-ben tanítói oklevelet nyertek ez intézetekben 1043-an, köztük nő 231, férfi 812. Egy évvel előbb a férfiak között egygyel kevesebben, a nők között 145-tel többen tettek képesítő vizsgálatot. 1885-ben tehát 144-gyel kevesebben nyertek tanítói oklevelet. Erre nézve azt mondja a jelentés, hogy összefügg e körülmény egyrészt a tanítóképző intézetek növendék-létszámának apasztásával, másrészt a tanítói szükséglettel. A tanítóképzésben túltermelés észleltetvén, a tanítóképesítést «meg kellett szorítani egyelőre mindaddig, míg a tanítói állomásoknál a nagyobb kereslet be nem következik.» — A jelentés összevetvén, hogy a kétnemű tanítójelöltek közül hány volt képzőintézeti rendes növendék és hány végezte tanulmányait magánúton, azon eredményre jut, hogy a nők közül aránylag sokkal többen szereztek tanítói oklevelet magánkészülés útján.

A 23,457 *népisk. tanító* közt 88·64% arányban férfitanító volt 20,794 és 11·36% arányban *nőtanító volt* 2663. Egy év óta amazok száma 214-gyel, emezeké 85-tel emelkedett. Az emelkedési arány volt a férfiaknál valamivel több 1%-nál, a nőknél 3·2%.

A budapesti két *kisdedóvóképző intézetben* az isk. évet bevégezte 120 növendék, képesítést nyert 50. A kisdedóvó-intézetek száma egy év alatt 45-tel, a növendékeké 4147-tel szaporodott. 1885-ben volt tehát 409 kisdedóvó intézet 41,119 kis növendékkel. És így e téren örvendetes haladást észlelhetünk.

A jelentés egy szakasza röviden összegezi azon eredményeket, melyeket az 1885. évi *országos kiállításon* a népoktatási tanügy s a szakiskolák felmutattak. Összeállítjuk itt ebből a leányiskolákra vonatkozó bírálatokat. «Az elemi és felső népiskolákban a női kézimunka eredményei kielégítők, azonban sajnos, hogy többnyire idegen minták vétetnek alapúl és a hazai házi-iparban kínálkozó gyönyörű nemzeti motivumok nem használtatnak. — A polgári leányiskolákban a rajzoktatás eredményei kevésbbé kielégítők; itt gépies másoltatásnál, képecskék készítésénél többet alig lehet találni. A női kézimunka-oktatás azonban szép eredményekkel lépett föl, s csak annyi kívánni valót hagy, hogy gyakorlatiasabb és a piperének kevésbbé hódoló, ellenben a hazai motivumokra több gondot fordító legyen. — A hat tanítónőképző intézet kiállításának sulypontja a

női kézimunkák és a női ipari készítményekben volt, melyek a fejlettség magas fokán állóknak találtattak.»

Az *ipari szakoktatók képzéséről* szóló fejezetben fölemlíti a jelentés a közoktatásügyi miniszter úr azon intézkedését, mely szerint megengedte, hogy az orsz. nőiparegyesület ipariskolájának arra készült növendékei a budapesti VI. kerületi áll. polg. isk. tanítónőképző intézetben oly munkamesternői oklevelet szerezhessenek, mely őket az elemi iskolákban nőipari munkák tanítására jogosítsa; maga a VI. ker. polg. isk. tanítónőképző intézet pedig a polgári és felsőbb leányiskolák számára nevel nőipari munkatanítónőket. Elismeréssel szól ugyanitt a jelentés az orsz. nőiparegyesület intézetéről, mely egyesület az államtól nyert 6000 forint s a fővárostól kapott 300 frt segély mellett még mintegy 10—11 ezer forintot fordít évenkint arra, hogy a hasznos nőiparágakat terjeszsze, s a nők keresetképességét előmozdítsa. — Az 1884/5. isk. évben 447 leány nyert oktatást ez egyesület intézetében s közülök a 3 évi ipartanitónői tanfolyam bevégzése után többen nyertek munkamesternői oklevelet.

Megemlítjük még mellékesen, hogy az 1885/6. isk. évben a *m. kir. mintarajziskolában* a 107 növendék között 8 nőtanuló, s *az orsz. m. kir. zeneakadémiában* a 100 növendék között 69 nőtanuló vett részt az oktatásban; továbbá azt, hogy *a m. kir. festészeti mesteriskolában* 1885 vége felé külön tanfolyam nyilt meg nők számára, s ebben az első évfolyamot 14-en szép eredménynyel fejezték be.

Ezek azon adatok, melyeket a miniszteri jelentés nagy tömegéből, mint olvasóink számára kiválóan fontosokat, kiszemelni jónak láttunk.

Nem kételkedünk benne, hogy a közlött adatok az iskolaügyről, mely édes mindnyájunké, nem csak a tanügy embereit, hanem minden magyar honpolgárt egyaránt érdekelnek. A nyilvánosság az intézmények helyes fejlődésének egyik főbiztosítéka: mily nagy nyereség, hogy ma már a tanügyi kormányzatnak ily részletekbe menő adatait a nagy közönség évről-évre tudomásul veheti! És kettőről győzik meg ez adatok a figyelmes szemlélőt: először

arról, hogy népiskolai tanügyünk állapotában bár még mindig sok a fejleszteni, pótolni való, de a haladás, hála Istennek, folytonos; másodszor arról, hogy a magyar közoktatásügy vezére széles látáskörével ifjui buzgalmat egyesítve, folyton látható sikerrel és soha nem lankadva viszi előre azt a zászlót, melyre a magyar kultura tovább fejlesztése van fölirva.

Komáromi Lajos.

A MONDAT TÁRGYÁNAK ISMERTETÉSE.

(Gyakorlati tanítás a népiskola III-dik osztályában.)

I. **A nyelvtani oktatás alapjául szolgáló olvasmány olvastatása.** Olvasd el a légyről és a kis fiúról szóló olvasmányt! N: «A légy és a kis fiú. Egy légy az égő gyertya körül röpdösött. Az asztalnál egy kis fiú ült és így intette a legyet: «Legyecske, ne repülj közel a gyertya világához; mert bizony megégsz!» De a légy nem hallgatott a kis fiú szavára. Addig röpködött ide s tova a gyertya körül, míg elperzselte szárnyát és a lángba esett. «Nem mondtam?» szólt szomorúan a kis fiú. De hiába búsult; a gondatlan legyecske oda veszett: mert nem fogadott szót.»

Megjegyzés. Nyelvtani oktatás alapjául csak az oly olvasmányok alkalmazandók, a melyeket a gyermekek folyékonyan és értelmesen tudnak már olvasni. Az olvasmányok nyelvtani tárgyalását mindig meg kell előznie a tárgyi kezelésnek és az olvasmány olvastatásának. Ezuttal mi tehát feltételezzük, hogy e két teendő elvégeztetett a megelőző nyelvtani órában és ezért egyenesen az olvasmánynak nyelvtani tárgyalásába bocsátkozunk.

II. **Nyelvtani ismeretek ismétlésére vonatkozó kérdések alkalmazása.** Hány szóból áll az elolvasott olvasmánynak a címe? Melyik az olvasmány címében álló második szó? Melyik abban a negyedik szó? Van-e főnév az olvasmány címében álló szók között? Melyik a címben álló első főnév? Melyik a címben álló második főnév? Mit jelent az első főnév? Tárgyat jelent-e a második főnév is? Miért nem sorolhatjuk a címben álló ötödik szót is a főnevek közé? Olvasd el az olvasmány első mondatát! Miről van szó abban a mondatban? Melyik tehát ennek az első mondatnak az alanya?

Mit állít az első mondat a légyről? Melyik tehát ennek a mondatnak az állítmánya? Van-e az olvasmány első mondatában a mondat alanyán kívül más mondatrész is? Milyen mondatnak nevezzük az olyan mondatot, a melyben az alanyon és az állítmányon kívül *mondatbővítő részek* is vannak? Milyen mondatnak nevezzük az olyan mondatot, a melyben csak az alany és állítmány van? Olvasd el az olvasmány első mondatát úgy, hogy hagyd ki olvasás közben a mondatot bővítő mondat-részeket! Milyen mondatnak nevezhetjük ezt a mondatot: «*A légy röpdösött.*» Melyik ebben a *tőmondatban* az alany és melyik benne az állítmány? Irja le mindegyitek irkájába ezt a tőmondatot! N. Ird le te azt a nagy táblára. Milyen betűvel írjuk a mondat első szavának első betüjét? Milyen írásjelet teszünk ezen tőmondat után? Állító avagy kérdő vagy parancsoló mondat-e ez a mondat: «*A legyecske röpdösött*»? Olvassuk el most az olvasmányban álló második mondatot együtt mind, úgy hogy álljunk meg minden szótag után egy kis ideig! Kezdjük! «Az-asz-tal-nál-egy-kis-fi-ucs-ka-ült stb.» Kiről állít valamit ez a második mondat? Melyik szó tehát az *alany* a második mondatban? Ebből a második mondatból is csak egy tőmondatot lehet-e készítenünk, avagy kettőt? Melyik lesz az első tőmondat? Melyik lesz a második tőmondat, a melyet az olvasmány második mondatából készíthetünk? Irjátok le írkátokba ezt a két tőmondatot is: «*A fiú ült. A fiú intette!*» N. Ird le te a nagy táblára ezt a két új tőmondatot! Megjegyzés. Ily módon az olvasmány tartalmából készíttetünk növendékeinkkel 14 tőmondatot és leiratjuk azokat irkáikba valamint a nagy táblára is.

III. **Az oktatási óra tulajdonképeni tárgyára való áttérés.** Olvasd el a füzetkédben álló 14 tőmondatot! N. 1. A légy röpdösött. 2. A fiú ült. 3. A fiú intette. 4. Legyecske ne repülj! 5. Legyecske megégsz! 6. A légy nem hallgatott. 7. A legyecske röpködött. 8. A legyecske megpörzsölte. 9. A legyecske esett. 10. A fiú megmondta. 11. A fiú szólt. 12. A fiú búsult. 13. A legyecske odaveszett. 14. A legyecske nem fogadott. Miért nevezzük ezt a mondatot: «*A legyecske röpdösött*» tőmondatnak? Miért nem nevezhetjük ezt a mondatot *bővített mondatnak?* Van-e a tőmondatban a mondat két *főrészén*

kívül bővítő mondatrész is. Melyik az írkádban álló első tőmondatnak az egyik főrésze és melyik a másik főrésze? Mi a különbség az olvasmányban álló első mondat és az írkában álló első mondat között? Melyik hosszabb? Melyikben vannak bővítő mondatrészek, bővítések is? Olvasd el a nagy táblán álló második tőmondatot! Olyan teljes-e annak a harmadik tőmondatnak az értelme, mint az első és a második tőmondaté? Mit kérdezne tőlünk mindjárt az az ember, a kinek csak ezt a mondatot mondanánk: «*A fiú intette*»? Melyik szóval kellene tehát ezt a mondatot kibővítenünk, hogy annak teljes értelme legyen? Keressünk a táblán álló 14 mondat között még több oly mondatot, a melynek csak akkor lesz teljes értelme, ha azt egy *mit* kérdésre felelő szóval bővítjük ki! Ilyen mondat-e a 4-ik és az 5-ik tőmondat? Ilyen-e a 6-ik és 7-ik tőmondat? Bővítsétek ki a 8-ik tőmondatot is egy *mit* kérdésre felelő mondatrészszel. Irjátok le a füzeteitekbe ezt a két bővített mondatot is: «A fiu intette a legyet.» «A legyecske elpörzsölte szárnyát.» Huzzátok alá úgy a mint én itt a nagy táblán ebben a két bővített mondatban a *mit* kérdésre felelő mondatrészeket! Hányadik tőmondatot kell még a teljes megértés miatt «*mit*» kérdésre felelő mondatrészszel kibővítenünk? Bővítsd ki a 14-dik tőmondatot is egy *mit* kérdésre felelő mondatrészszel! Irjuk le ezt a bővített mondatot is: «A legyecske nem fogadott szót» és húzzuk alá ebben a mondatban is a *mit* kérdésre felelő mondatrészt! Hány bővített mondat áll a nagy táblán? Melyik az első? Melyik a második? Melyik a harmadik bővített mondat. Melyik az itt álló első bővített mondatnak az alanya? Melyik az állítmánya? Melyik a *mit* kérdésre felelő bővítő mondatrésze? Melyik az itt álló második mondatnak az alanya, állítmánya és a *mit* kérdésre felelő bővítése? Melyik a harmadik mondatnak az alanya, állítmánya és a bővítése? Melyik kérdésre felel az első mondat alanya? Melyik kérdésre felel a második mondat alanya? Melyikre felel a harmadik mondaté? Csinálj mind a három bővített mondatból kérdő mondatot, oly formán, hogy hagyd el azokból az alanyokat és tedd azok helyébe a megfelelő kérdő szócskákat! — *Ki* intette a legyecskét?» «*Mi* pörzsölte el a szárnyait?» «*Mi* nem fogadott szót?» Csinálj mind a három mondatból kérdő mondatokat oly

formán, hogy hagyd el azokból a «*mit*» kérdésre felelő bővítéseket és tedd azok helyére a *mit* kérdőszócskát! N. *Mit* intett a fiú? *Mit* pörzsölt el a legyecske? *Mit* nem fogadott a legyecske? Melyik kérdésekre felelnek ezen mondatokban az *alanyok?* Mely kérdésre felelnek ezen mondatokban a *bővítések?* Milyen beszédrészek által vannak ezen bővített mondatokban az *állítmányok* kifejezve? Melyik ige az első bővített mondatban az állítmány? Kinek a cselekvését fejezi ki ez az ige «*intette*»? Melyik ige az állítmány a második bővített mondatban? Melyik az ige a harmadik bővített mondatban? Ki a *cselekvő* az első mondat szerint? *Mi* cselekszik a második mondat szerint? Mi *nem cselekszik* a harmadik mondat szerint? *Mivel* cselekedett a fiu az első mondat szerint valamit? Mivel cselekedett a légy a második mondat állítása szerint valamit? Mi volt az első mondat állítása szerint a fiu *cselekvésének* a **tárgya**? Mi volt a második mondat állítása szerint a legyecske cselekvésének a **tárgya.** A *cselekvőt* magát avagy a cselekvés tárgyát jelenti-e ebben a mondatban: «A légy elpörzsölte *szárnyát*» a «*szárnyát*» szó? Melyik kérdésre felel ebben a mondatban a *szárnyát* szó? *Mivel ebben a mondatban a* «**szárnyát**» *szó a cselekvés tárgyát fejezé ki azért, azt mondjuk, hogy ebben a mondatban a* «**szárnyát**» *szó a mondatnak a tárgya.* Minek nevezzük ebben a mondatban: «A legyecske elpörzsölte szárnyát», a *mit* kérdésre felelő bővítő mondatrészt? Melyik kérdésre felel ez a mondatrész: «szárnyát». *Minden olyan bővítést, a mely a* **mit** *kérdésre felel a bővített mondatokban, mondattárgynak nevezünk.* Melyik bővítés felel a táblán álló első bővített mondatban a *mit* kérdésére? Mije tehát ez a mondatrész «*a legyet*» az első bővített mondatnak? Melyik rész neveztetik a táblán álló harmadik mondatban *tárgynak?* Hány mondatrész van az első bővített mondatban? Melyik az alany? Melyik az állítmány? Melyik a mondattárgy? Hány mondatrész van a táblán álló második mondatban? Melyik az alany? Melyik az állítmány? Melyik a tárgy? Mely kérdésre felelnek ezen mondatokban a mondattárgyak? Huzzuk alá ezen három bővített mondatban a *mit* kérdésre felelő bővítéseket, a *mondattárgyakat* másodszor is.

Olvasd most már az olvasókönyvből ismét az olvasmány első

mondatát! N: «*Egy légy az égő gyertya körül röpdösött.*» Van-e ebben a mondatban olyan bővítő mondatrész, a mely a *mit* kérdésre felelne? Milyen mondatrész nincsen tehát ebben a bővítő mondatban? Van-e benne alany? Van-e benne állítmány? Van-e benne *mit* kérdésre felelő *mondattárgy?* Változtassuk meg most ezt a mondatot úgy, hogy az erre a kérdésre feleljen: Mit röpdösött körül egy légy? Felelj erre a kérdésre N.! Ird le ezt a mondatot a nagy táblára: *A légy körül röpdöste az égő gyertyát.* Melyik ennek az új mondatnak az alanya? Melyik ennek az új mondatnak az állítmánya? Cselekvést fejez-e ki ebben a mondatban is az állítmány? Ki a cselekvő ezen mondat állítása szerint? Melyik szó fejezi ki ebben a mondatban a légy cselekvésének a *tárgyát?* Melyik bővítés felel ebben a mondatban a *mit* kérdésre? Melyik bővítést nevezzük ebben a mondatban *tárgynak, mondattárgynak.* Irjátok le füzeteteikbe ezt a bővített mondatot is, és húzzátok alá abban két vonallal a mondat tárgyát! Melyik szót kell aláhúznotok?

Olvasd el most az olvasó könyvből az olvasmány második mondatát! «Az asztalnál egy kis fiu ült.» Elég eddig; állj meg! Miért nevezhetjük ezt a mondatot is bővített mondatnak? Van-e azonban ebben a bővített mondatban is *mit* kérdésre felelő bővítés? Van-e ezen mondat szerint a fiú cselekvésének tárgya? Van-e ebben a mondatban *mondattárgy?* Olvasd el az olvasmány második mondatának folytatását! N: «*és igy intette a legyet.*» Elég, ne olvass tovább! Tedd ki ebbe a mondatba a cselekvő személyt jelentő főnevet, az alanyt N.! «*A fiu igy intette a legyet.*» Milyen mondatot mondottál most N.? Irjátok le ezt a bővített mondatot is füzeteitekbe! Igy ni! és huzzátok most két vonallal alá ebben a mondatban is a *mondat tárgyát.* Aláhúzhatjátok-e a «*fiu*» szót? Miért nem? Melyik kérdésre felel a *fiu* szó ebben a mondatban? Mije tehát a *fiu* szó ennek a mondatnak? Melyik kérdesre felel a mondat tárgya? Melyik szót kell tehát kétszer aláhuznunk? Olvasd el az olvasmány következő mondatát N.! «*Legyecske ne repülj közel a gyertya lángjához.*» Elég eddig! Milyen mondat az, a melyet most olvastál N.? Melyik ennek a mondatnak az alanya? Melyik az állítmánya? Melyik benne az első bővítés? A mit kérdésre felel-e ez? Melyik benne a második,

a harmadik bővítés? Van-e ebben a mondatban *mit* kérdésre felelő bővítés? Van-e tehát benne «*mondattárgynak*» nevezhető mondatrész? Olvasd a következő mondatot úgy el, hogy tedd ki mindjárt ábban a belőle hiányzó alanyt is! N. «Mert bizony megégsz legyecske.» Milyen mondat ez, mert alanyon és állítmányon kívül más mondatrész is van benne? Melyik ebben a mondatban *a bővítés?* A *mit* kérdésre felel-e ez a *bizony* szóval kifejezett bővítés? Van-e tehát ebben a mondatban mondattárgy? Milyen mondatrész hiányzik tehát ebből a mondatból is? Hiányoznék-e a mondattárgy akkor is a mondatból, ha az imígy hangzanék: «*Mert bizony megégeted magadat legyecske.*» Melyik szó felel ebben a mondatban a *mit* kérdésre? Milyen mondatrésznek nevezhetjük tehát ebben a mondatban a «*magadat*» szóval kifejezett bővítést? Irjátok le ezt a mondatot is füzeteitekbe és huzzátok alá abban a «*magadat*» szót két vonallal; így ni! Melyik ebben a mondatban «*Mert bizony megégeted magadat legyecske*» a *mondattárgy?* Olvasd el a következő mondatot az olvasmányból N.! «*De a légy nem hallgatott a kis fiu szavára.*» Lám, ebben a mondatban sincsen *mondattárgy;* de mindjárt lesz benne, mihelyt erre a kérdésre feleltek: Kit nem hallgatott meg a legyecske? Felelj erre a kérdésre teljes mondatban N.! «*A fiut nem hallgatta meg a legyecske.*» Irjátok le ezt a bővített mondatot is füzeteitekbe! Hány bővített mondatot irtunk most már a nagy táblára? N. Olvasd el azokat!

1. A fiu intette a legyet. 2. A legyecske elpörzsölte szárnyát. 3. A legyecske nem fogadott szót. 4. A légy körül röpdöste az égő gyertyát. 5. A fiu így intette a legyet. 6. Mert bizony megégeted magadat. 7. A fiut nem hallgatta meg a legyecske.

Melyik kérdésre felel az első mondatban a mondattárgya? Melyik kérdésre felel a *mondattárgya* a 2-dik, 3-dik, a 4-dik, az 5-dik a hatodik bővített mondatban? A *mit* vagy a *kit* kérdésre felel-e a *mondat tárgya* a 7-dik mondatban? Csináljunk mind a 7 mondatból kérdő mondatot oly formán, hogy tegyük ki a mondat tárgyai helyett a kérdő *mit* vagy *kit* kérdőszócskát! Csinálj az első mondatból ily kérdőmondatot N.! «*Mit intett a fiu?*» Csinálj ilyen kérdő mondatot a többi bővített mondatból is! N. «*Mit pör-*

zsölt el a legyecske? stb. Vizsgáljátok meg a nagy táblán álló hét bővített mondatot és mondjátok meg, hogy mely mondatokban van csak egy bővítés? Mely mondatokban van egynél több bővítő rész is? Melyik kérdésre felelhet a mondatnak azt a bővítőrésze, a melyet *mondattárgynak* nevezünk? Hány kérdésre felelhetnek a *mondat tárgyának* nevezhető bővítőrészek? Minek nevezzük a bővített mondatoknak azon részeit, a melyek a *mit* vagy a *kit* kérdésre felelnek meg?

IV. **Begyakorlásra vonatkozó feladatok.** 1. Irjátok le a 6-ik olvasmányt szóról-szóra; de tegyétek a fiu szó helyébe mindig a leányka szót és huzzátok alá az olvasmányban a *mit* kérdésre felelő mondatrészeket, a *mondattárgyakat.* Megoldás: A légy és a kis leányka. Egy légy az égő stb.

2. Feleljetek a következő kérdésekre olyan bővített mondatokkal, a melyekben *kit* vagy *mit* kérdésekre felelő mondatrészek, mondattárgyak is legyenek és huzzátok alá ezen leirandó mondatokban a mondattárgyakat! Mit épített a fecske az eresz alá? Mit szedett a kis fecskepár a tópartján a fészekrakáshoz? Mit keresgéltek ezen szelid madárkák a fészek kibéleléséhez? Mit rakott a jérczike a kész fészekbe? Miket költöttek ki e madárkák az apró tojásokból? Mit adtak a nagy fecskék apró fiókáiknak? Mit vártak néha nagy nehezen a sárga szájaszélű fecskefiak? Mit tanultak meg végre az anyányi fecskék? Mit kerestek ők is ezután a levegőben röpködve?

Kit láthatunk a szántóföldön már korán reggel? Kit üdvözöl szívesen ott a pacsirta? Kit vár a földmíves nehezen hazulról? Kit köszönt tisztelettel a földmíves gyermeke a szántóföldön? Kit imádnak atya és fia a harangszó hallatára. Kiket fogadnak a faluban nagy örömmel estefelé? Stb.

Megjegyzés. Irásbeli gyakorlatokat végeztessünk minél többet az iskolában; de csak keveset csináltassunk növendékeinkkel otthon. Minden egyes irásbeli dolgozatot előbb élő szóval elő kell készítenünk, ha csak azt nem akarjuk, hogy azokat növendékeink nehezen és hibásan készítsék el. *y. r.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Szemlénket az új évben *Trefort Ágoston, vall. és közokt. miniszter január hó 5-én kibocsátott rendeletével* kezdjük meg, melyben az iskolai hatóságoknak lelkökre köti a hazai ipar pártolását és felkarolását az iskolai szükségletek beszerzésénél, Nem csak a leányiskolákat illeti ugyan a rendelet; de azoknak is szól s nem ajánlhatjuk eléggé figyelmökbe a rendelet következő sorait: «Én tehát megkivánom azt, hogy a tárczám ügykörébe vágó mindennemű iparczikk, a mely itthon czélnak megfelelőleg készíttetik; itthon szereztessék be és pedig kivétel nélkül minden tanintézetre nézve ép úgy, mint a tárczám ügykörébe tartozó összes közalapítványi uradalmak gazdasági fölszereléseit, szükségleteit illetőleg. És megkivánom különösen, hogy az összes elemi-, közép- és felsőiskolai, valamint a gazdasági építkezéseknél kizárólag hazai vállalkozók és kizárólag itt készült szerelvények vétessenek figyelembe.»

*

A felsőbb leányiskolák ügyében január 7-én tanácskozást tartottak a közoktatási miniszteriumban magának Trefort Ágoston miniszternek elnöklete alatt. E tanácskozás eredményeiről kevés jutott a nyilvánosság elé; a napilapokban azt olvassuk, hogy a nevezett iskolák tantervének és szervezetének reviziója s a többi nőnevelő-intézekkel való összhangzásba hozatala forgott szóban. Egyúttal arról is értesítenek ugyanazon források, hogy a tanácskozásokat legközelébb folytatni fogják, mivel a revizionak nemcsak szükségessége, hanem sürgössége is kimondatott. Ez ügyet a legnagyobb figyelemmel fogjuk kisérni s a mily kivánatosnak tartjuk, ép oly szivesen vesszük, ha az illetékes szakférfiak folyóiratunk útján is hozzászólanak a kérdéshez s közzéteszik tapasztalataikat és észrevételeiket. Addig is s a mellett is kötelességünknek tartjuk, hogy olvasóinkkal megismertesünk azt, a mit más lapok írnak e tárgyról,

*

A «*Nemzet*» volt az első lap, a mely január 18-ki reggeli számában «*a felsőbb leányiskolák ügye*» czímen érdemlegesen hozzá szólt a dologhoz. A mennyire csak folyóiratunk terjedelme engedi, lehetőleg bő kivonatban adjuk a fentebbi czikkben foglaltakat, megjegyzéseinket egy

későbbi alkalomra hagyván. «Ha a leányiskolák tíz-tizenkétéves működését végig tekintjük — így szól a czikk névtelen írója — azt tapasztaljuk, hogy azok a miniszter intenczióinak csak részben feleltek meg és magát az eszmét majdnem egészen félreértették. *A mostani tantervnek és tanításnak nincs lélektani alapja, a mennyiben nem alkalmazkodik a leány szellemi fejlődéséhez*, úgy hogy a mi a leánygyermek tehetségeinek megfelelne, azt épen nem, vagy jelentéktelen mérvben tanítják; a mi pedig erőit felülmúlja, azzal annyira elhalmozzák, hogy nem képes megemészteni s valóságos zavar áll be a sok megemészthetetlen anyag következtében.» Hibáztatja ezután a czikk, hogy az anyanyelven kívül még más három nyelvet tanulnak, hogy «a szegény teremtéseket magasabb fokú mennyiségtannal, rajzoló geometriával, eszthetikával, filozofiával, külön csillagászati földrajzzal és anthropologiával kínozzák»; és miután eme tételét részletezte s példákkal illusztrálta, így folytatja tovább: «*A leányoktatás e keretében alig találjuk meg a nevelést*, melynek tulajdonkép vezércsillagnak kellene lenni s ebből kifolyólag a nőiességet, a zománczot, mely a nőnek fénye s mely mindig bizonyos idealizmussal veszi őt körül. Mi úgy látjuk, hogy *a serdülő leánygyermeknek valóságos gimnáziumi, hogy ne mondjuk, akadémiai előadásokat tartanak nevelés nélkül*, mintha csak férfiakat tanítanának s már ebben az átalakulási korban bizonyos emancipácziót csepegtetnek beléjük. . . . Nem helyeseljük, sőt egészen fölöslegesnek tartjuk, oly tudományokkal és tanulmányokkal fárasztani, kinozni a leánynövendékeket, melyekből vajmi keveset, vagy épen semmit sem visznek ki az életbe; sőt a női életkez és háztartáshoz szükségelt női tudnivalókat, a tudálékosság mellett, mint valami alárendelt dolgot, bizonyos kicsinyléssel tekintik. Sürgösen hangsúlyozzuk, hogy a *tantárgyak nagy halmazától meg kell szabadítani a leányiskolákat*, mert küben veszélyeztetjük a jövő generácziót, melynek ily magasabb tanítási rendszerrel megzavart, exaltált anyákat adunk . . . Mi a leányikolák praktikus reformálását várjuk. A nőket hivatásuk szerint kell nevelni; bírjanak bizonyos általános műveltséggel, de e mellett fősúlyt kell fektetni a háztartás, a tűzhely dolgaira, hogy a leány majdan otthonában csakugyan oltárt találjon.»

Emez általános fejtegetések után áttér a czikk annak kifejtésére, hogy a felsőbb leányiskolák reformjánál mit kell szemelőtt tartani s így folytatja: «A felsőbb leányiskolák reformja megköveteli a *tanterv megváltoztatását, tehát a tananyag kevesbítését és helyesebb beosztasát főtekintettel a női természetnek és hivatásnak megfelelő tanulmányokra.* Minden oly tárgy ennélfogva kiküszöbölendő, a mely csak szaporítja a zavart fejeket és ellenkezik a nő élethivatásával. *Szükséges továbbá a felsőbb leányiskolákat kapcsolatba hozni a polgári iskolákkal*, úgy hogy viszonos-

ság legyen a kettő közt s egyikből a másikba könnyen át lehessen lépni. Nem különben igen fontos a tanerők kérdése. Véleményünk szerint *a leányiskolákhoz csak tapasztalt, meglett korú tanítókat kellene kinevezni*, kik a leánygyermek elméjéhez alkalmazkodni tudnak és akarnak is. . . . Mi határozottan a mellett vagyunk, hogy *jövőre lehetőleg nőtanítókat alkalmazzanak a leányiskolákban, mert csakis ez úton érhetik el a leányiskolák czéljukat s felelhetnek meg a nevelés főfeladatának*. Tudósokra, kiváló képzettségre épen nincs szükség a leányiskolákban, hanem igenis jó nőtanítókra s ez okból mindent el kell követni az állami tanítónőképző intézetek fejlesztésére. A harmadik főreform lenne *jó tankönyvek készítése*. . . . A kormány igen helyesen cselekednek, ha pályázatot hirdetne leányiskolák számára szerkesztendő tankönyvekre, hogy egyszerű, világos irályú könyveket adhatnánk leányaink kezébe a mai zavaros tartalmú könyvek helyett, melyeknek írói bizonyos magaslatról tárgyalják az anyagot, s tudákoskodó ákom-bákom kifejezésekkel annyira teletömik, hogy a szegény tanítványok meg sem értik azokat.»

*

Az «*Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny*» januári füzetében Guta József «*az állami felsőbb leányiskolák látogatottságáról*» értekezik. A czikk irója röviden összefoglalja az állami felsőbb leányiskolák fejlődésének történetét s azután a következő táblázatban összeállítja azok látogatottságának adatait az 1886—7. iskolai évben.

Hely	Osztályok						Összese
	I	II	III	IV	V	VI	
Budapest	52	64*	68*	83*	58*	26	351
M. Sziget	53	25	17	8	8	5	96
Trencsén	17	18	15	8	1	—	59
Sopron	40	28	21	11	5	—	105
Lőcse	9	24	17	14	7	8	79
Pozsony	30	36	29	19	—	—	123
Beszterczebánya	15	19	17	18	—	—	69
Temesvár	35	40	24	—	—	—	99
Kolozsvár	—	—	45	28	16	11	100
A *-gal jelzett osztályok parallelek.							

E táblázat (melyből szándékosan vagy tévedésből kimaradt a budapesti VI. k. áll. tanítónőképző gyakorlóiskolája, mely az 1885—6. isk. év kezdetével szintén felsőbb leányiskolává alakítatott át) világosan mutatja, hogy a vidéki felsőbb leányiskolák látogatottsága még mindig nem felel meg a jogos várakozásnak. Fentartásuk ennél fogva a növendékek számához képest aránytalanul sokba kerül. A trencséni, lőcsei, beszterczebányai és m. szi-

geti f. leányiskolákban pl. egy-egy növendék az államnak évenként 210—240 frtjába kerül.... Az állam, hogy a vidéki felsőbb leányiskolák helyi viszonyaiból származó bajokon segítsen, melléjők nagy áldozattal internatusokat is állított fel. Az internatusok némely helyen szépen virágzanak; így pl. Pozsonyban, hol 25 benlakó növendék volt a múlt évben, Temesvárott, hol 16, Beszterczebányán, hol 13 a benlakók száma; de mostohábbak a viszonyok Lőcsén, hol 5- és Trencsénben, hol csak 2 benlakó növendék volt. Ezen adatokból látjuk, hogy *a trencséni, m.-szigeti, lőcsei és beszterczebányai f. leányiskolák nem képesek zöld ágra vergődni; ép ezért azt vélem, hogy czélszerűbb volna azokon a helyeken, a hol a f. leányiskola csak teng, a viszonyoknak megfelelőbb felső nép- vagy polgári iskolát állítani* a melyek kevesebbe is kerülnének, meg praktikus irányuknál fogva a helyi szükségnek is jobban megfelelnének mint a f. leányiskolák. A tengődő f. leányiskolák helyett állítson az állam más, népesebb városokban, pl. Aradon, Pécsett, Szabadkán, Zomborban, N.-Váradon, Brassóban, Szegeden stb. hasonló iskolákat.... Ha azt tekintjük, hogy a vidéki városokban, milyen társadalmi osztályhoz tartozó növendékek látogatják a f. leányiskolákat, arra az eredményre jutunk, hogy *emez intézetekbe legnagyobb részt oly szülők gyermekei járnak, a kik számára ez iskolák nem is lettek felállítva s a kiknek szükségleteit helyesen nem is elégíthetik ki.* Az oly nagy költséggel fentartott iskolák tehát ez esetben teljesen czéljukat tévesztik. Erre nézve szolgáljon felvilágosítással a következő táblázat, melyből csak a beszterczebányai és kolozsvári f. leányiskola maradt ki, minthogy emez intézetek értesítőjeben nincsenek idevágó adatok:

Hely	Önálló ős-termelő	Iparos, kereskedő	Állami, vagy községi tiszt-viselő	Magán hivatal-nok	Más értelmi-ségi	Személyes szolgálat után élő
M.-Sziget	2	11	33	8	13	4
Trencsén	7	28	—	—	18	7
Lőcse	9	24	27	3	9	2
Sopron	6	35	16	9	23	1
Temesvár	3	38	—	8	33	—
Pozsony	17	31	36	5	18	—

*

A «*Felső nép- és polgári iskolai közlöny*» ez évi 19 és 20. száma «*Nemzeti nőnevelési törekvések*» czím alatt közli *Dr. Kerékgyártó Elek* amaz értekezését, melyet nem rég a felső nép- és polg. isk. tanítók orsz. egyesületének választmányában olvasott fel s melyről az említett választ-

mány beható eszmecserét folytatott. Az értekezés sorra veszi nőnevelésünk bajait s módokat is ajánl e bajok orvoslására. Legfőbb bajnak tartja, a leányiskolák ama törekvését, hogy *tanítványaiknak lehetőleg sok ismeretet igyekeznek nyújtani ; hogy a súlyt egyáltalában a tanításra, nem pedig a nevelésre fektetik s a sok tanítás mellett alig részesül figyelemben a tanítványok akarata és jelleme.* Magyar leányokra és magyar anyákra van sükségünk s főkép az iskoláktól várjuk, hogy fejlődő társadalmunkat ezekkel megajándékozza, mert a családi élet egymaga ezt a feladatot nem teljesítheti. Csakhogy e végből *az iskolának és egész nőnevelési rendszerünknek a női természet tiszta felfogásából kellene kiindulnia s ahhoz kellene mindenben alkalmazkodnia ;* szükséges lenne továbbá, hogy a leányiskolák különbözősége szerint körülirnók az egyes iskolák rendeltetését, s ha ezt megállapítottuk, elmulaszthatatlannak tartanánk az iskolák rendeltetése szerint megszabott tananyag részletes felaprózását s methodikai beosztását a leánytermészetre való folytonos tekintettel. Az egyetemre, tanítónőképző intézeteinkre is szép és hálás feladat várna, ha a leányiskolák leendő tanítóit beavatnák a női lélek pszichologiájába s őket a szó szoros értelmében jövő hivatásukra képeznék. Leányiskoláink említett *főbajának a kútforrása ép abban rejlik, hogy az egyetemről kikerült s polg. iskolába jutott tanító soh'sem tudta korlátozni imeretközlési vágyát* és előtte mindig csak a közlendő ismeretanyag lebegett nem pedig a leánynövendék kora, neme és életczélja.... A *női kézimunkák tanításában is sok a félreértés, túlzás és visszaélés.* Az egyik megveti azt s elhanyagolja ; a másik nagyon is előtérbe állítja s csaknem szakiskolákká formálja át a leányiskolákat ; van olyan is, a mely a mértéket eltalálná, de eltéveszti az irányt, a mennyiben oly munkákra veti a súlyt, a melyek az életnek nem mindennapi szükségletét, legfeljebb fényüzési vágyát elégíthetik ki. Ennek a viszásságnak megszüntetésére, de meg egyébképen is a leányiskolák helyes irányban való fejlesztésére igen jótékony hatással lennének a *női felügyelő bizottságok* a mostani közvetlen isk. hatóságok, iskolaszékek mellett. Erre nemcsak a franczia példa serkenthet bennünket, hanem hazai visszonyaink s a multunkból merített tapasztalás is ösztönöz. Elismeréssel adózik az értekezés a felsőbb leányiskoláknak ; de a többi leányiskolák bajait ezekben is feltalálja s nagy kárnak tartja, hogy *a felsőbb leányiskolák a középiskolák felé gravitálnak, a mi eltéríti őket természetes hivatásuktól, s hogy emez iskolák tanítóit semmi érdekközösség nem fűzi össze a többi leányiskolák tanítóival....* A végből, hogy a leányiskolák minél jobban megfelelhessenek speciális feladatuknak és hivatásuknak. szükségesnek tartaná még szerző, hogy *szoktassák hozzá emez iskolák nagyobb növendékeiket. a kisdedovók és gyermekkertek látogatásához.* Figyelmet érdemel a serdülő leányoknál az *olvasásvágy korlátozása s he-*

lyei irányba terelése is, s tán a legégetőbb kérdések egyike *tankönyveink meg nem felelő, sokszor czélellenes volta*. E tekintetben egyetlen egy megállapított elvünk sincs, melyhez a tankönyvírók alkalmazkodhatának, a kiknek legfőbb hibájuk, hogy a női egyéniségre és hivatásra ügyet sem vetnek. Fontosak az *iskolai ünnepek* s a *társas gyermekjátékok is*, melyeket mind jobban elhanyagolnak, pedig ezek is értékesíthetők a leányiskolák közös nagy czéljának megvalósításában.

IRODALOM.

A NŐ MUNKAKÉPESSÉGE ÉS MUNKAJOGA. Irta Dr. *Szemák István*, Budapest, 1887. Ifj. Nagel Ottó. Ára 70 kr.

A törvényhozás, a kormány és a közhatóságok felfogták már nálunk is a nőnevelés nagy, nemzeti fontosságát s az e czélra szolgáló iskolák felállításában elismerésre méltó buzgóságot és áldozatkészséget tanusítanak; a társadalom azonban csak nagynehezen tér ki a megszokott régi kerékvágásból s noha alig győzi panaszszal, a segítségére nyujtott eszközöket nem tudja, nem meri vagy akarja megragadni. Az elemi iskoláknál magasabb fokú leányiskoláknak nem a legutolsó bajuk az, hogy a kivánatosnál kevesebb a növendéküK. A felső leánynépiskoláknál egy-egy ily iskolára alig esik 40—50 növendék; a polgári leányiskoláknak is alsó osztályai népesek csupán s a tanulók nagy többsége a két felsőbb osztály elvégzése nélkül szakítja félbe iskolázását; a felső leányiskolák jórésze is — legalább a vidéken — annyira néptelen, hogy egy-egy növendék tanítása az államnak 200—250 forintjába is kerül. Ily körülmények között valóban szolgálatot tesz, a ki a társadalom közönyössége ellen küzd s különösen nőinket helyzetük, hivatásuk és érdekeik megismerésére vezetvén, nekik megmutatja, hogy tehetetlen panaszkodás helyett boldogulásukat hol és miben keressék. Örömmel vettünk hírt ép ezért Szemák úr könyvének megjelenéséről is. A nőkérdés s nőnevelés irodalma nálunk még oly szegény, hogy bármily szerény kisérlet is számot tarthat a közönség figyelmére s a kritikustól jóakaró fogadást várhat: hogyne láttuk volna hát szivesen a szerző munkáját, a kiről azt tudtuk, hogy nem mai ember e téren, s már évekkel ezelőtt egy önálló tanulmányt tett közzé ugyanerről a kérdésről

Szemák úr valóban behatóan foglalkozik a nőkérdéssel, s szélesebb alapon és nagyobb részletességgél tárgyalja azt, mint, bármely más hasonló munka, a mely eddig irodalmunkban megjelent. Ha felfogása nem is mondható épen eredetinek — mert német nyomokon halad s állításait is

únos-úntalan német idézetekkel erősítgeti — azért bizonyos józan mérsékletet nem tagadhatni meg tőle s fejtegetéseinek eredménye olyan, hogy velejében egyetérthet azzal a nők helyesen felfogott ügyének, érdekeinek s emez érdekek érvényesitésének minden igaz barátja. A női hivatás súlypontját a családba helyezi ő is; de az olyan nőre nézve, a kit a családi gondok rákényszerítenek, vagy a ki a család ótalma alá nem menekülhet, tehetségeinek, erejének más téren való érvényesíthetését is megköveteli. Elvben a teljes emancipácziót sem ellenzi; de a gyakorlatban szerinte is a nemzetek társadalmi fejlettsége, a közszükség dönt a felett, hogy milyen pályák nyitandók meg a nők előtt s hazai viszonyainkat egyáltalában nem akarja a külföldiek kaptafájára szabni. A nők neveléséről alapjukban véve helyes nézeteket fejteget s nyomatékosan sürgeti, hogy a sok és sokféle ismeret egymásrahalmozása helyett inkább a leánynövendékek jellemének fejlesztésére igyekezzünk hatni; adjuk meg nekik azt az önbizalmat s önállóságot, a mi nélkül az életben el nem lehetnek s ne holt tudománynyal terheljük őket, hanem eleven erőkkel és élő ügyességekkel bocsássuk el az iskolából. Nem hagyhatom azonban megjegyzés nélkül, hogy a szerző mindezeket a dicséretes dolgokat igen gyakran oly felesleges bőbeszédűséggel tárgyalja, mely az olvasó türelmét erős próbára teszi, sőt ízlését az itt-ott elpukkanó bombasztok s a sorok mögött lesben álló frivolságok által bántja is.

De nem ez a könyv, igazabban a szerző legnagyobb hibája. Vétett ő nagyobbat is, a miről ugyan kelletlenül írok; de ha már kezembe vettem a tollat, írnom kell. Ez a vétsége nem esik irodalmi mérték alá. A könyv egyik-másik fejezetének olvasása közben feltünt, hogy a szerző nagy szóval sürget oly reformokat, a melyek jórészben megvalósultak már s tudomást nem vesz arról, a mi nálunk különösen a nőnevelés terén az utóbbi tíz-tízenkét év alatt történt. Azok a kik a nőkérdéssel foglalkoznak, nagyon szeretik ugyan mind a múltat, mind a jelent ignorálni s egész lelköket a jövő képévél hagyják eltelni; de azért az olvasó s a kritikus egyaránt megkövetelheti, hogy az a könyv, a melynek czímlapjára az 1887-es évszám van írva, a mai helyzet színvonalán álljon. Ez a követelés anyira természetes, hogy Szemák úr könyvében — mert e követelésnek eleget nem tett — kételkedni kezdtem. Gyanakodva forgattam ettől kezdve a lapokat s a mi azelőtt eszem ágába se jutott volna, most egyszerre szemembe ötlött: ime a könyv íveinek papirosa, nyomása egészen más mint a czímlapé! Megpróbálom s a czímlap szépen elválik a könyv íveitől. Mi természetesebb, mint hogy rögtön Szamák úr évekkel ezelőtt megjelent hasonló tárgyú könyvére gondoltam: hátha az új könyv — Arany János szavaival — «mindössze is csak fejelés.» Utánajárok, megszerzem a régi könyvet, a melynek czímlapján ez áll: «*Nőkérdés és nő-*

nevelés. Irta Szemák István. Bolti ára 1 frt 20 kr. Kassa 1874.» Végig lapozom s gyanum bizonyossággá vált: az új könyv nemcsak hogy szóról szóra megegyez a régivel, hanem ugyanaz a nyomás és papiros is. A régi czímlapot leszakították s a régi ívek elé új czímlapot és czímet nyomtak — s készen volt az új könyv, melyet napisajtónk irodalmi kritikája is új könyv gyanánt hirdetett. Nem új kiadás, hanem új könyv, mely új czimen kináltatta magát, a nélkül, hogy a szerző akár előlegesen egy rövid előszóban értesítette volna erről a metamorfózisról az olvasót, akár utólagosan annak módja szerint felvilágosította volna a közönséget. Azt hiszszük, hogy a szerző ezek elmulasztásával könyvének nem használt semmit sem, magának azonban igen sokat ártott. —*n*

TRÉFÁS SZÁMTANI FELADVÁNYOK GYŰJTEMÉNYE. Ifjak és más korbeliek hasznos szórakoztatására kidolgozta *Orbók Mór* (A *Hasznos mulatságok* czim alatt megindított új vállalat I. füzete Budapest, 1887, Singer és Wolfner könyvkereskedése. *Ára 50 kr.*

«Tiz év óta gyűjtögetem — úgymond a szerző — a tréfás számtani feladványokat, melyeknek egy részét e füzetben bocsátom közre.» Az ötíves füzetke anyagának bőségét és változatosságát, mondhatnók tarkaságát nem is tagadhatni; annál több szó fér az előadás ízléséhez, a mely nem mindig választékos. A nélkül, hogy az eféle könyvek pedagógiai értékéről a szerzővel vitába bocsátkoznánk, vagy az egyes feladványokat a kritika fontjára raknók, elismerjük, hogy e gyűjtemény nemcsak szórakóztatásra szolgálhat, hanem az iskolában is haszonnal forgatható. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A SZÜLŐI HÁZ LEGFONTOSABB TEENDŐI A GYERMEKKOR 1—6. ÉVEIBEN. A «Népnevelők budapesti egyletének» szakközlönye által dicséretre méltatott pályamű. Irta *Bukó Kálmán*, polg. iskolai igazgató. Alsó-Kubin. Kapható a szerzőnél. *Ára 20 kr.*

E tizenkilencz oldalnyi füzetke megbizható források alapján gondosan összegyűjtötte s röviden, világosan összefoglalja azt, a mit a gyermekek első nevelésében a nevelőknek és szülőknek tudniok s szem előtt tartaniok kell. A szakember nem fog újat találni a dolgozatban s nem is annyira ő hozzá mint a szülőkhöz szól a szerző. Kivánjuk, hogy minél többen vegyék hasznát jó tanácsainak.

A REÁLIS NEVELÉS. Irta *Sebesztha Károly*, kir. tanfelügyelő. Különnyomat a Magyar Philosophiai Szemléből. Szerző sajátja. Beszterczebánya.

A népoktatás terén jól ismert szerző, a ki mint tanár, tanfelügyelő s pedagógiai iró egyaránt kiváló helyet vívott ki magának, e tanulmányában közoktatásunk legfontosabb kérdéseit fejtegeti. Új czélokat tűz ki s ezek szolgálatára gyökeres változtatásokat javasol közoktatásunk egész szervezetében. Az élet a szerző szerint semmi egyéb mint a létért foly-

tatott küzdelem s az iskola feladata: e küzdelemre képezni, edzeni, nevelni az ifjuságot. Igaza van kétségtelenül, csakhogy nem öleli fel tekintetével, gondolataival az egész igazságot. Egyoldalúvá lesz épen ezért s igaztalanná válik azok irányában, a kik ép oly joggal követelhetik az igazságot a maguk számára mint ő. Egyébiránt tartozzék bár az olvasó a szerző táborához, vagy azokéhoz a kik szemközt állanak vele, könyvét tanulsággal olvashatja s nem fogja letenni okulás nélkül.

*

AZ ÖSSZHANGZAT ÉS ZENESZERZÉS-TANÍTÁS MÓDSZERTANA. Irta *Hofecker Imre*, népiskolai- és zenetanító. Budapest, 1887. Rudnyászky A. (1—42 lap.) Ára?

E füzetke a történeti részt tárgyalja vázlatosan; az egyes módszerek bővebb tárgyalását, a lélektani indokolást, összehasonlítást, a kritikai méltatást stb. munkája folytatásában igéri a szerző.

A szerkesztőséghez még a következő munkák küldettek be:

NÉMET MONDATTAN. Tanodai és magánhasználatra. Irta *Dr. Szemák István* a VII. ker. áll. gymn. r. tanára. 3-dik, javitott kiadás. Budapest, 1887. Franklin-Társ. *Ára 50 kr.*

NYELVÜNK IK-ES IGÉI ÉS A RÉVAI SZABÁLYA. Irta *Takács István* irodaigazgató a M. T. Akadémiánál. Budapest 1887. *Ára 50 kr.*

Magyarázat hímzésminta-mellékletünkhez

Mellékletünk egy kis terítőnek negyedrészénél valamivel nagyobb darabját ábrázolja; alkalmas nagyságánál fogva más tárgyakra is fölhasználható, mint pl. kerevet-párnára, védterítőre, — kisebbített rajzban tűpárnára, zsebkendőtartóra, — nagyobbított rajzban asztalközépre. Kivitele eszközölhető többféle módon ú. m: magas, lapos, spanyol és velenczei hímzéssel. A magas és lapos himzéshez nyitott vagy sodrott selyem használható s ehhez a szinezés következő lehet: a levelek egyféle olívzöld, a sarok- és középvirágok veres árnyalat, a közbeeső virágok és a terítő közepe kék árnyalat, a körvonalak aranysárga. — A spanyol himzés nyers vászonra (écru) alkalmazandó; ennél a körvonalakon vastag aranyszálat vezetünk végig s azt szines (barna vagy bordeau) selyemmel burkoljuk be (slingeln); a kitöltés különböző öltéssel és szinezéssel eszközölhető. A velenczei himzés ugyanilyen módon vihető ki fehér vászon-alapon, fehér zsinór és fehér himző pamuttal némi vékony aranyszállal vegyesen.